

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

САВЧЕНКО ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

УДК 339.13-027.541:637.54

**РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса – 2023

Дисертацією є рукопис.
Роботу виконано самостійно.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України
МІСЮК Микола Васильович,
ЗВО «Подільський державний університет»
Міністерства освіти і науки України,
директор навчально-наукового інституту бізнесу і
фінансів;

доктор економічних наук, професор
ГРИВКІВСЬКА Оксана Василівна,
Національний університет харчових технологій
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри економіки і права;

доктор економічних наук, професор
КРАСНОРУЦЬКИЙ Олексій Олександрович
Інститут тваринництва
Національної академії аграрних наук України,
в.о. директора.

Захист відбудеться **«15» листопада 2023р. о 11.00 годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеському національному технологічному університеті за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті університету https://www.ontu.edu.ua/dissertation_reports та в бібліотеці Одеського національного технологічного університету за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розіслано **«15» жовтня 2023 року**.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Седікова І.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Зростаючий попит на продукти тваринного походження внаслідок демографічних факторів, техніко-наукових розробок, зменшення ресурсів, зростання вимог споживачів до безпеки харчових продуктів, зменшення рівня впливу на навколишнє середовище та покращення умов утримання тварин визначатиме розвиток ринку продукції птахівництва протягом наступного десятиліття.

Розвиток регіональних ринків продукції птахівництва залежить від загальноекономічної ситуації в країні та окремих її регіонах. Кон'юнктура конкретного товарного ринку має певні галузеві особливості, пов'язані з виробництвом та попитом на продукцію. Виробники, що працюють і реалізують продукцію на регіональному ринку, знаходяться під впливом багатьох швидкозмінних факторів впливу як загальноекономічної кон'юнктури, так і стану конкретного товарного ринку, при цьому вони вимушені вирішувати низку проблем, які не мають готових рішень та накопиченого досвіду їх розв'язання. Тому моделювання різних сценаріїв поведінки суб'єктів економічної діяльності на ринку стає першочерговою задачею та предметом ретельного вивчення.

Підкреслюючи важливість галузі птахівництва в рамках забезпечення продовольчої безпеки України, завдяки низьким матеріальним затратам на виробництво, високій продуктивності та швидкому інноваційному розвитку галузі, не можна оминати той факт, що галузь птахівництва займає суттєвий відсоток серед експорту продукції нашої країни.

Регіональний ринок продукції птахівництва – це не тільки інфраструктурна складова функціонування галузі птахівництва, а й водночас вагомий фактор соціально-економічного розвитку регіонів та забезпечення національної продовольчої безпеки. Птахівництво – це галузь, що формує суттєве джерело доходу підприємств, забезпечує населення робочими місцями, підвищує його життєвий рівень та сприяє стабілізації процесів соціально-економічного зростання регіону. Одним з ключових критеріїв досягнення конкурентних переваг на ринку є забезпечення добробуту тварин, екологічну та етичну відповідальність виробників, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, використання сучасних технологій, розвиток інфраструктури та логістики, впровадження стандартів якості продукції та розширення експортних можливостей. Тільки в такому випадку можна забезпечити високу якість продукції та стати конкурентоспроможними на регіональному та світовому ринках.

Питання розвитку регіональних ринків продукції тваринництва і птахівництва зокрема, займають провідне місце в роботах та вітчизняних науковців. Зазначеній проблемі приділяли увагу такі дослідники: В.Я. Амбросов, В.Г. Андрійчук, Н.Й. Басюркіна, Р.І. Буряк, О.П. Величко, О.В. Гривківська, Н.Г. Копитець, О.О. Красноруцький, В.О. Лаготюк, В.В. Лагодієнко, Б.А. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, Р. М. Минів, М.В. Місюк,

О.В. Ніколюк, Л.Є. Огородник, О.В. Олійник, М.В. Присяжнюк, О.С. Прокопишин, О.В. Родіна, П.Т. Саблук, І.Ю. Салькова, Ю.В. Ставська, О.Б. Стефанів, І.О. Щетініна, Ф.О. Ярошенко, І.Ф. Ясиновська та ін. Розвитку галузі птахівництва присвятили свої праці і зарубіжні вчені N. K. Alade, A. M. Ali, I. L de Almeida, F. O. Fasina, P. E. D. Felício, A. González-Bulnes, A.J. N.M. Hashem, M. Hassan, A. Kwilinski, S. J. Moeller, J. H. V. Silva, E. B Sonaiya.

Відаючи належне доробку науковців та практиків по даній темі, слід відмітити необхідність дослідження регіональних ринків продукції птахівництва не тільки з огляду на їх товарну специфіку, а й враховуючи особливості їх функціонування, як окремої територіальної одиниці, що характеризується певними географічними, кліматичними, історичними, соціально-економічними умовами розбудови.

Ринок птахівництва в Україні наразі стрімко розвивається, хоча темпи зростання відзначаються певною нерівномірністю. Він має значний потенціал для подальшого розширення, тому однією з найважливіших задач його розвитку є забезпечення регіонів доступним за ціною та екологічно безпечним м'ясом птиці, що є можливим та потребує запровадження механізмів досягнення синергетичного ефекту від діяльності підприємств птахівництва, інфраструктурного забезпечення доведення готової продукції до споживача та реалізації державних програм фінансової підтримки виробників у контексті забезпечення продовольчої безпеки регіону та країни в цілому. Отже, важливість та значущість окреслених проблем зумовили вибір теми, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в межах плану наукових досліджень Одеського національного технологічного університету за темами: «Ефективні практики публічного управління: аналіз міжнародного досвіду в умовах реалізації реформ публічного управління» (номер державної реєстрації 0120U104766, 2020 – 2022 рр.), де авторський внесок полягає в обґрунтуванні дієвих інструментів державного регулювання регіональних агропродовольчих ринків; «Концептуальні засади розвитку інституту публічного управління в Україні: європейський і вітчизняний досвід» (номер державної реєстрації 0120U104830, 2020 – 2022 рр.), в рамках дослідження якої узагальнено міжнародний досвід формування регіональної політики та напрями адаптації позитивного міжнародного досвіду щодо державного регулювання регіональних ринків птахівництва; «Теоретико – методологічні засади дослідження ринку агропродовольчої продукції» (номер державної реєстрації 0123U100288, 2023-2025 рр.), де авторський внесок полягає в обґрунтуванні та практичній апробації положень концепції підвищення ефективності функціонування регіональних ринків продукції птахівництва за умов удосконалення методичних підходів до проведення кон'юнктурних досліджень регіональних ринків тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування й удосконалення теоретико - методологічних засад, а також

розробка практичних рекомендацій щодо ефективного функціонування регіональних ринків продукції птахівництва.

Для досягнення мети в дисертаційній роботі були поставлені й вирішені наступні завдання:

- узагальнити теоретико-наукові підходи до визначення сутності поняття «ринок» та уточнити змістовне наповнення видової структури ринків;
- визначити та розмежувати сучасні підходи до трактування поняття «продовольчий ринок» з метою уточнення його сутності;
- визначити умови забезпечення ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків;
- установити та систематизувати фактори впливу на ефективність функціонування регіональних ринків продукції птахівництва;
- обґрунтувати теоретико-методологічні аспекти дослідження загальноекономічної кон'юнктури;
- визначити сутність та особливості взаємодії складових потенціалу регіонального ринку продукції птахівництва;
- охарактеризувати та уточнити послідовність та наповнення етапів дослідження регіонального ринку продукції птахівництва;
- обґрунтувати концепцію розвитку регіональних ринків продукції птахівництва;
- проаналізувати сучасний стан регіональних ринків продукції птахівництва;
- удосконалити процедуру проведення моніторингу забезпечення ефективної реалізації продукції птахівництва на регіональних ринках;
- обґрунтувати комплексний підхід до оцінки рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва;
- рекомендувати ефективний інструментарій для оцінювання ефективності функціонування регіональних ринків;
- обґрунтувати методичний підхід до встановлення неосвоєного потенціалу функціонування регіональних ринків;
- удосконалити методичний підхід оцінки залежності регіональних ринків продукції птахівництва від соціально – економічних факторів;
- на підставі узагальнення міжнародного досвіду регулювання регіональних ринків розвинути механізм забезпечення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва;
- удосконалити методичний підхід до визначення маркетингових стратегій розвитку регіональних ринків продукції птахівництва та запропонувати маркетингові стратегії розвитку регіональних ринків продукції птахівництва у сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування регіональних ринків продукції птахівництва в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та науково-практичні засади обґрунтування розвитку регіональних ринків продукції птахівництва.

Методи дослідження. Для виконання окреслених завдань у дисертації

використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження, зокрема: логічного узагальнення, методи, індукції та дедукції – для визначення сутності та змісту економічних категорій розвитку регіональних ринків продукції птахівництва (підрозділи 1.1, 1.3, 1.4, 2.2, 5.3); діалектики та історизму – при дослідженні еволюції теорій, підходів, етапів розвитку регіональних ринків продукції птахівництва (1.2, 1.3, 1.4); аналізу та синтезу – для відбору системного, методичного, методологічного та інституційного підходів до визначення загальноекономічної кон'юнктури та дослідження регіональних ринків (2.1, 2.2, 2.3); структурно-функціональний, факторний і метод порівнянь – для виокремлення регіональних особливостей і класифікації факторів впливу на формування регіональних ринків (3.1, 3.2, 3.3); аналітичний, економіко-статистичний, графічний, графоаналітичний, табличний, абсолютних і відносних величин, декомпозиції, узагальнюючих характеристик – для опису стану функціонування регіональних ринків продукції птахівництва і визначення основних тенденцій розвитку регіональних ринків продукції птахівництва (3.1, 3.2, 3.3); таксономічного аналізу – для інтегрального оцінювання рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва; ранжування та усереднення рангових шкал – для вимірювання рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва (4.1); кореляційно-регресійного аналізу – для побудови парних і множинних моделей залежності між споживанням, виробництвом та реалізацією продукції птахівництва у регіонах; споживання продукції птахівництва в регіонах – від соціально-економічних чинників регіонального характеру; виробництва продукції птахівництва та обсягів експорту – від імпорту продукції у регіонах (4.1, 4.2, 4.3); матричний метод – для визначення конкурентних стратегій поведінки виробників продукції та маркетингових стратегій розвитку регіональних ринків (2.1, 5.3); стратегічного і структурно-функціонального аналізу – для вироблення концептуального базису стратегічного управління розвитком регіонального ринку продукції птахівництва та побудови механізму забезпечення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва (5.1, 5.2); графічні та картографічні методи – для наглядного зображення результатів оцінювання процесів розвитку регіональних ринків продукції птахівництва; системний підхід, метод стратегічного, структурно-функціонального аналізу, порівняльний, абстрактно-логічний методи – для визначення теоретичних узагальнень і формування авторських висновків щодо забезпечення ефективного розвитку регіональних ринків продукції птахівництва.

Методологічною базою дослідження послужили сучасні фундаментальні та прикладні положення макро- та мікроекономіки, положення економічної теорії, регіональної економіки, економіки природокористування тощо.

Інформаційну базу досліджень становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, інформаційні інтернет-ресурси, результати наукових досліджень закордонних та вітчизняних науковців та фахівців-практиків з питань

регіональної політики, офіційні публікації міжнародних організацій, результати наукових та аналітичних досліджень і розрахунків автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці та науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та рекомендацій практичного характеру, спрямованих на забезпечення розвитку регіональних ринків продукції птахівництва. Найбільш вагомими результатами, отриманими в процесі дослідження та їх наукова новизна полягають в наступному:

вперше:

- запропоновано концептуальний підхід до формування структури потенціалу регіонального ринку продукції птахівництва, де на відміну від відомих, виділені утворююча (виробничий, споживчий та торговий потенціал) та забезпечуюча (соціально-економічний потенціал регіону) складові потенціалу регіонального ринку продукції птахівництва. Це дозволить з'ясувати роль та функціональні зв'язки між складовими потенціалу регіонального ринку та враховувати особливості функціонування регіональних ринків при виконанні кон'юнктурних прогнозів;

- обґрунтовано концепцію розвитку регіональних ринків продукції птахівництва, яка, на відміну від інших, передбачає концептуально - методологічне та організаційно – економічне забезпечення розвитку регіональних ринків продукції птахівництва. Концепція включає визначення принципів, методів оцінювання ефективності функціонування і пропонує напрями регулювання розвитку регіональних ринків продукції птахівництва, що дозволить підвищити якість процесів визначення характеру взаємодії та щільності взаємозв'язку таких економічних суб'єктів ринку як: виробники, споживачі та посередники. Алгоритм впровадження концепції передбачає: аналіз та оцінку рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва, визначення рівня неосвоєного потенціалу споживання м'яса птиці, встановлення рівня залежності споживання продукції птахівництва у регіонах від соціально – економічних факторів, визначення впливу євро інтеграційних процесів на розвиток регіональних ринків та формування стратегічних орієнтирів розвитку регіональних ринків птахівництва;

- сформовано концептуальний базис стратегічного управління розвитком регіонального ринку продукції птахівництва в частині визначення траєкторії для їх переходу від ресурсної моделі функціонування до інноваційно орієнтованої, де серед основних заходів запропоновано: технічне переоснащення господарств, застосування інструментів і технологій автоматизації виробничих процесів; запровадження комплексної розбудови спеціалізованих основних та допоміжних приміщень і споруд на засадах принципово нових планових рішень; запровадження інноваційних промислових технологій на засадах поточності та ритмічності процесу виробництва при формуванні необхідних життєвих умов для прояву продуктивності птиці; становлення стійкої кормової бази шляхом поширення повнорационних кормових сумішей; модернізація існуючих та виведення нових порід птиці; стимулювання високого рівня концентрації засобів виробництва і праці через поглиблення спеціалізації, кооперування процесу

виробництва продукції птахівництва. Це сприятиме виявленню та обґрунтуванню основних напрямів та резервів підвищення ефективності функціонування регіональних ринків продукції птахівництва;

удосконалено:

- класифікаційний підхід до видової структури ринків, де запропоновано уточнення видів ринку за класифікаційною ознакою «ступінь впливовості суб'єкта на ринку». Це дозволило розширити види ринків за цією класифікаційною ознакою: до «ринку споживача» (пропозиція перевищує попит і споживач має можливість для широкого вибору продукції, а виробник вимушений підлаштовуватись під жорсткі умови конкурентної боротьби) та «ринку виробника» (попит переважає пропозицію, споживач вимушений обмежувати свої потреби та купувати тієї якості і ціни, що пропонує виробник продукції), додано категорію «ринок посередника» (ринок на якому з об'єктивних чи суб'єктивних причин має суттєвий вплив на поведінку споживачів або виробників саме посередник, що бере участь у реалізації продукції);

- методичний підхід до вибору конкурентної стратегії виробників продукції з врахуванням кон'юнктурного стану ринку, який на відміну від існуючих, дозволяє встановити взаємозв'язок між станом кон'юнктури та її різновидами в залежності від співвідношення основних елементів ринку, надати характеристику виду кон'юнктури та на підставі отриманих результатів запропонувати конкурентну стратегію поведінки на ринку для виробників продукції. За отриманими результатами для підприємств – виробників продукції рекомендуються чотири види стратегій: стратегія лідирування у витратах, стратегія фокусування, стратегія оптимальних витрат, стратегія диференціації;

- методичні засади проведення моніторингу забезпечення ефективної реалізації продукції птахівництва на регіональних ринках, що, на відміну від нині відомих, передбачають конкретизацію регульованих та нерегульованих фактори впливу на підвищення ефективності реалізації продукції птахівництва, що дозволило визначити та узагальнити необхідні до виконання виробниками продукції та торговими посередниками умови ефективної реалізації задля задоволення інтересів учасників співробітництва;

- обґрунтовано комплексний підхід до оцінки рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва за показниками розвитку ринку продукції птахівництва загалом та окремими регіонами. На відміну від інших, підхід передбачає врахування результативності взаємодії основних трьох зацікавлених сторін (споживачів, виробників та посередників), що дозволить не тільки визначити рівні розвитку та рейтингові позиції досліджуваних регіональних ринків, а й з'ясувати причини розстановки місць у рейтингу;

- інструментарій оцінювання рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва, що, на відміну від нині використовуваних, передбачає розрахунок інтегрального показника рівня розвитку, як суми зважених нормалізованих показників (індикаторів): в якості індикатора

регіонального попиту використано обсяг споживання м'яса птиці в регіоні; індикатора регіональної пропозиції – обсяг виробництва м'яса птиці в регіоні; індикатора розвиненості торгівлі в регіоні – оборот роздрібною торгівлі в регіоні. Для узагальнення остаточного висновку щодо рівня розвитку регіонального ринку було розроблено шкалу, яка формалізує низький рівень розвитку; середній рівень розвитку; розвиток вище за середній; високий рівень розвитку;

- організаційно-економічний механізм забезпечення ефективного розвитку регіонального ринку продукції птахівництва, який, на відміну від існуючого на даний час, передбачає нову сукупність підсистем у його складі, зокрема: підсистему регулювання регіонального ринку (суб'єкт управління), що представлена на регіональному ринку продукції птахівництва місцевими органами самоврядування; підсистему виробництва продукції на регіональному ринку, підсистема споживання продукції на регіональному ринку та підсистема реалізації продукції на регіональному ринку (як об'єкти управління); цільові підсистеми, які деталізують цілі птахівничих підприємств для підвищення ефективності роботи в цілому та забезпечення їх стійких конкурентних позицій на регіональному ринку, цілі з розширення внутрішніх ринків споживання продукції птахівництва та підвищення ефективності реалізації продукції птахівництва; підсистеми забезпечення, представлені методами, інструментами та індикаторами для оцінювання та підвищення ефективності функціонування регіональних ринків птахівництва.

- методичний інструментарій визначення маркетингових стратегій розвитку для регіональних ринків, що, на відміну від існуючих, використовує показники «привабливість регіонального ринку» та «конкурентоспроможність регіонального ринку», які враховують специфіку функціонування регіональних ринків. Для визначення маркетингової стратегії розвитку запропоновано модель вибору маркетингових стратегій розвитку для регіональних ринків, побудованої у формі матриці, сформованої на співставленні цих показників, оцінка яких здійснюватиметься шляхом переведення кількісних показників у нормалізовану бальну оцінку. Це сприятиме...;

набули подальшого розвитку:

- систематизація та якісний склад чинників, що характеризують умови ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків та розподіл їх на загальні та специфічні. Специфічні чинники окреслюють характеристики, притаманні конкретному регіональному продовольчому ринку, а загальні є характерними для всіх регіональних продовольчих ринків;

- визначення категорії «регіонального ринку продукції птахівництва», як економічних відносин, що склалися у процесі виробництва, споживання та реалізації продукції птахівництва в межах окресленої за певними ознаками території, яка має притаманні специфічні характеристики, що дозволяють визначати їх як регіональні. Це сприятиме поглибленню понятійно-категорійного апарату економічної науки;

- методичний підхід для проведення дослідження загальноекономічної кон'юнктури за принципом «внески – результативність», який дає можливість визначити відповідності вкладених зусиль для стабілізації ринкової кон'юнктури отриманим результатам. Для формування рішення про відповідність запропоновано проведення взаємозалежних показників, які характеризують ринкові відносини на ринку між економічними суб'єктами, соціально – економічну ситуацію та дозволяють оцінити відповідність вкладених зусиль отриманим результатам.

- сутнісне наповнення розуміння економічної категорії «потенціал регіонального ринку» як «верхньої межі обсягів виробництва, реалізації та споживання певного виду продукції у регіоні, при якому максимально задовольняються інтереси учасників ринку, для реалізації яких достатньо існуючих ресурсів».

- розрахунок неосвоєного потенціалу споживання м'яса птиці, що, на відміну від нині застосовуваного, передбачає для визначення граничного значення у споживанні м'яса птиці (місткості ринку) використовувати пропорційний обсяг частки м'яса птиці у загальному обсязі м'яса тварин, відповідно до норм споживання продуктів харчування, рекомендованих МОЗ;

- методичний підхід до визначення рівня залежності (незалежності) регіональних ринків продукції птахівництва від соціально-економічних факторів, який відрізняється від існуючих тим, що за основу розрахунків взято соціально-економічні показники: чисельність наявного населення регіону, наявний дохід населення у розрахунку на одну особу у регіоні, витрати населення у розрахунку на одну особу у регіоні. Це дозволить вірогідніше визначити відмінність розвитку регіональних ринків продукції птахівництва під впливом соціально-економічної ситуації у регіоні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання сформульованих теоретико-методологічних, методичних і практичних розробок і пропозицій при: розробці стратегій з управління розвитком регіональних ринків продукції птахівництва, формуванні державних і регіональних програм розвитку регіональних ринків продукції птахівництва, у практичній діяльності органів влади різних рівнів.

Основні положення, висновки і рекомендації, що містяться у роботі, схвалені та використовуються у практичній діяльності профільних організацій, відомств та управлінь, підприємств. Методичні рекомендації щодо подальшої діяльності з врахуванням результатів аналітичного огляду факторів, що впливають на формування пропозиції та попиту на продукцію птахівництва у регіоні впроваджено у діяльність ТОВ «Баштанська Птахофабрика» Миколаївської області (довідка № 25 від 10.02.2021р.). Методика оцінювання рівня розвитку регіонального ринку використовується у Департаменті агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка №426/01/07.01-23/16 від 28.05.2021 р.). Методичні підходи щодо формування моделі забезпечення

ефективної реалізації продукції птахівництва на регіональних ринках було рекомендовано для впровадження у процеси планування Миколаївського обласного фонду розвитку і підтримки громадських ініціатив (довідка № 58 від 12.10.2021р.). Теоретичні положення щодо вдосконалення інструментів визначення виду кон'юнктурних відносин на ринку та методик оцінювання рівня розвитку регіонального ринку впроваджено у діяльність Департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка № 842/2-01.02.22 від 11.02.2022). Концептуальні основи формування механізму забезпечення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва та концептуальний базис стратегічного управління розвитком регіонального ринку продукції птахівництва було рекомендовано для впровадження у процеси планування Херсонської обласної ради (довідка № 1135-18/09-21 від 21.07.2021р.) та Одеської обласної державної адміністрації (довідка №4/01-45/10562/2-23 від 26.09.2023р.) Методику надання комплексної характеристики кон'юнктури товарних ринків як складового елемента загальної економічної кон'юнктури, підходів до оцінювання стану ринку, виявлення комплексу показників та ступеня збалансованості основних його елементів впроваджено в освітній процес Одеського національного технологічного університету (довідка №24/18/2 від 06.03.2023р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Усі наукові положення, отримані результати, висновки та рекомендації, що викладені в дисертації та винесені на захист, отримані автором особисто й опубліковані в наукових працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані тільки ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Особистий внесок автора вказано в переліку публікацій. Матеріали та висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці докторської дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Найбільш вагомими теоретико-методичні положення та практичні рекомендації дослідження апробовано на численних науково-практичних конференціях, найважливішими серед яких є: International scientific conference «Economic development strategy in terms of European integration» (Kaunas, Lithuania, May 27, 2016), XII Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 85-річчю від дня народження д.е.н., проф. Чепурнова І.А. «Проблеми управління і економіки підприємств у сучасних умовах» (м. Київ, 26-27 травня 2016 р.), X Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків, 25 листопада 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічний розвиток організації, міст та регіонів» (м. Ужгород, 26-27 жовтня 2017 р.), VI Міжнародна науково-практична конференція «Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика» (м. Запоріжжя, 30 листопада 2018 р.), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття»

(м. Одеса, 15-16 жовтня 2020 р.), Матеріали 81-ї наукової конференції викладачів академії (м. Одеса, 27-30 квітня 2021р.), IX Міжнародна науково-практична конференція «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» (м. Одеса, 19-20 жовтня 2021 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» (м. Одеса, 19-20 жовтня 2022 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси, облік і право в умовах сучасних викликів» (м. Полтава, 21 жовтня 2022 р.), VII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки» (м. Полтава, 27 жовтня 2022 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд» (м. Полтава, 04 листопада 2022 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Економіко – правові та управлінсько – технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд» (м. Дніпро, 4 листопада 2022 р.), XIX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених, аспірантів і студентів «Актуальні проблеми фінансової системи України» (м. Черкаси, 24 листопада 2022 р.), II Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції» (м. Херсон, 16-17 листопада 2022 р.), XIX Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми управління підприємств у сучасних умовах» (м. Київ, 18-19 квітня 2023 р.), IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку» (м. Київ, 20 квітня 2023 р.), Матеріали 83-ї наукової конференції викладачів ОНТУ (м. Одеса, 25-28 квітня 2023 р.).

Публікації одержаних результатів. За результатами виконаного дослідження опубліковано 47 наукових праць, з яких 3 розділи у колективних монографіях, 23 – статті у наукових фахових виданнях України, 4 - статті у наукових фахових виданнях інших держав, що входять до наукометричних баз даних Scopus та Web of science; 17 – матеріали конференцій, в тому числі зарубіжних – 1. Загальний обсяг публікацій становить 40,5 д.а., з них особисто автору належать 20,2 д.а., що повністю відображають зміст роботи.

Обсяг та структура дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 422 сторінки. Основний зміст роботи викладено на 339 сторінках. Робота містить 64 рисунки, 113 таблиць, 10 додатків, список використаних джерел налічує 327 найменувань на 33 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт,

предмет і методи дослідження; відображено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та особистий внесок дисертанта.

У першому розділі «**Теоретичні аспекти розвитку регіональних ринків продукції птахівництва**» – висвітлюється еволюція поняття «ринку», його функції та види, розкрито умови забезпечення розвитку регіонального продовольчого ринку, визначено історикографічні особливості розвитку галузі птахівництва в Україні, надано характеристику пріоритетним напрямкам підвищення ефективності функціонування регіональних ринків продукції птахівництва.

Уточнено сутність ринку на підставі вивчення дефініції цього поняття, розширено перелік функцій ринку, до традиційних таких як: ціноутворення, відтворення, стимулювання, регулювання, контролювання, інформування, сприяння у реалізації через посередників, дезінфекціювання додана конкурентозабезпечуюча функція. Конкурентозабезпечуюча функція відповідає за створення атмосфери здорової конкурентної боротьби та спонукає виробників до конкурентних дій, заходів, рішень, ефективних у конкурентній боротьбі за споживача.

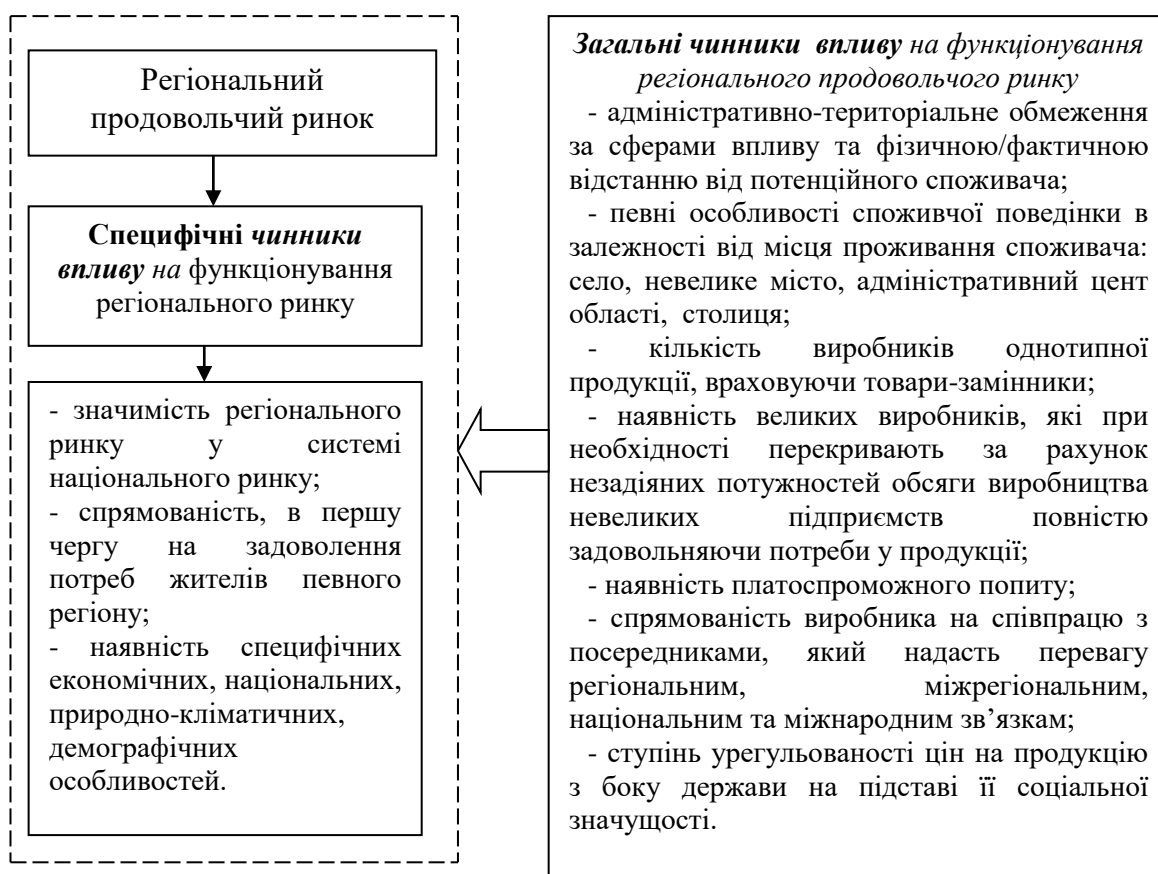
Доповнено підходи до класифікації ринків за класифікаційною ознакою «ступінь впливовості суб'єкта на ринку», яка класифікує ринок з позиції суб'єкта, який суттєво впливає на умови економічних відносин на ринку. Окрім «ринку виробника» та «ринку споживача», введено вид ринку «ринку посередника». Для ринку посередника притаманні умови за яких споживач має стійкі поведінкові звички до здійснення значних покупок в певних торговельних мережах, а виробник вимушений погоджуватись на умови співпраці з торговими підприємствами, іноді не достатньо привабливі, щоб не втратити можливості для реалізації великих партій продукції.

Систематизовано умови ефективного функціонування ринку, які охоплюють такі фактори розвитку як: стабільне правове регулювання, конкуренцію, розвиток інфраструктури, інвестиції в освіту і розвиток людського капіталу, макроекономічну стабільність, зовнішню торгівлю, ефективну комунікацію і діловий клімат.

Уточнене визначення «продовольчий ринок» як системи певних економічних взаємовідносин між споживачами та виробниками сільськогосподарської продукції на підставі попиту та пропозиції, що забезпечуються виробничими, економічними та логістичними зв'язками між сільським господарством, харчовою промисловістю та торгівлею продовольчими товарами. Узагальнено класифікацію структури продовольчого ринку за такими ознаками як: продуктова, функціональна, територіальна. Доведено, що на завантаженість виробничої потужності значний вплив має не тільки конкурентна ситуація на внутрішніх ринках, але й на зовнішніх. Саме співвідношення експорту/імпорту на продовольчих ринках забезпечує створення пропозиції продовольчої продукції окрім таких факторів як: сприятливість кліматичних умовах, достатність земельних і трудових ресурсів, досконалість технологій.

Акцентовано увагу на розбіжність підходів до трактування поняття «регіон». Запропоновано проводити первинний аналіз регіональних ринків згідно адміністративно-територіального устрою України, а за для узагальнення результатів скористатись розподілом регіональних ринків України, що підтримують більшість вчених на Північний, Центральний, Південний, Східний та Західний. Визначено особливості функціонування регіональних продовольчих ринків та узагальнено ряд чинників, які впливають на діяльність таких ринків: сезонність виробництва і споживання сільськогосподарської продукції; гостра залежність від ґрунтово-кліматичних умов господарювання; обмеженість в тривалості зберігання продовольчої продукції.

Окреслено умови забезпечення ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків, за якими згруповано чинники впливу як загальні та специфічні (рис. 1).

Умови ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків

Рис. 1. Умови забезпечення ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків

Для ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків важливу роль відіграє виконання наступних умов: формування здорового конкурентного середовища, збалансована взаємодія ринкових механізмів

регулювання ринку, створення ефективних інвестиційних та кредитних механізмів, забезпечення комфортних умов реалізації продукції на регіональному ринку для усіх його учасників, впровадження державної підтримки інтересів національного і регіонального виробника.

Розглянуто історикографічні передумови розвитку галузі птахівництва в Україні. Узагальнено основні етапи розвитку птахівництва на Україні: до ХІХ століття одомашнення та утримання свійської птиці у домашніх господарствах; ХІХ століття створення птахівницьких товариств та створення наукових шкіл, що займались племінним розведенням птиці та дослідженням умов утримання; перша половина ХХ століття – створення інститутів птахівництва та зародження експорту продукції; друга половина ХХ століття – значне підвищення обсягів виробництва за рахунок універсалізації машинних процесів, електрифікації, хімізації, будівництва доріг, побудови агропромислових комплексів. поглиблення спеціалізації та підвищенням концентрації виробництва, зменшення обсягів виробництва продукції птахівництва у присадибних господарствах та зростання обсягів виробництва у колгоспах та радгоспах; початок ХХІ століття збільшення інвестування, реконструкція та побудова нових птахофабрик, зростання обсягів експортів та розширення географії зовнішніх ринків.

З'ясовано основні характеристики, що притаманні регіональним ринкам реалізації продукції птахівництва. Аналіз специфіки виробництва та реалізації продукції птахівництва дозволив уточнити та доповнити перелік факторів впливу на ефективність функціонування регіональних ринків продукції птахівництва за рахунок надання більш детальної характеристики ринків, що відрізняються наступною специфікою: стандартний асортимент продукції; продукція майже не вирізняється за якістю; неширокий діапазон цін на продукцію різних виробників; високий рівень інтенсивності конкуренції; високий виробничий потенціал стримує фактор запобігання перевиробництва; у вільному доступі інформація щодо діяльності виробників – конкурентів; значні можливості для розширення логістики продукції; велика кількість виробників; реалізація продукції як на зовнішньому так і на внутрішньому ринку; зростання рівня споживання продукції.

Сформовано пріоритетні напрями підвищення ефективності функціонування регіонального ринку продукції птахівництва: забезпечення добробуту тварин, екологічну та етичну відповідальність виробників, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, використання сучасних технологій, розвиток інфраструктури та логістики, впровадження стандартів якості продукції, розширення експортних можливостей, підвищення ефективності управлінського, фінансового та маркетингового забезпечення підприємств – виробників продукції.

В другому розділі «Наукові засади дослідження регіональних ринків продукції птахівництва» визначено зміст та характеристику досліджень регіональних ринків продукції птахівництва; розкрито сутність потенціалу регіонального ринку та його структурну наповненість; охарактеризовано

методичний інструментарій для оцінювання стану регіонального ринку продукції птахівництва.

Встановлено, що проведення досліджень регіонального ринку продукції птахівництва базується на оцінці стану його кон'юнктури. Для характеристики стану ринків необхідно використовувати як цінові так і нецінові показники, враховувати специфіку виробництва та реалізації продукції, а також формальні та неформальні ринкові індикатори. На кон'юнктурні характеристики регіональних ринків продукції птахівництва знаний вплив чинить стан загальнооекономічної кон'юнктури, але при цьому деякі аспекти функціонування окремих регіональних ринків продукції птахівництва можуть відрізнятися від загальних тенденцій розвитку товарного ринку.

Для надання характеристики виду кон'юнктурних відносин на регіональному ринку запропоновано матрицю, що побудована на підставі встановлення типу залежності між станом кон'юнктури та її різновидами. Що дозволяє більш детально проаналізувати поведінку суб'єктів ринкових відносин та рекомендувати конкурентну стратегію поведінки на ринку для виробників продукції. За отриманими результатами для підприємств – виробників продукції рекомендуються чотири види стратегій: стратегія лідирування у витратах, стратегія фокусування, стратегія оптимальних витрат, стратегія диференціації, що дозволяє більш ефективно планувати стратегію поведінки підприємств на ринку з врахування

Застосовано модель дослідження загальнооекономічної кон'юнктури за принципом «внески – результативність», яка надає можливість визначати та відстежувати горизонтальні та вертикальні взаємозв'язки між показниками. При співставленні показників (внесків та результатів) отримані наступні пари: співвідношення попиту та пропозиції – формування ринку покупця або продавця; динаміка рівня середньої заробітної плати - динаміка продуктивності праці; співвідношення номінальних і реальних доходів - стан і динаміка платоспроможності; зміни значень оптових і роздрібних цін - зміни показників внутрішньої та зовнішньої торгівлі; динаміки затрат на наукові дослідження та розробки - темпи оновлення продукції; динаміка обсягів капіталовкладень - зростання (зменшення) ефективності виробництва; ефективність механізму функціонування ринку цінних паперів і грошового обігу - доступність інвестиційних ресурсів.

Визначено та згруповано цінові та нецінові фактори впливу формування попиту на регіональних ринках продукції птахівництва. До цінових факторів впливу відносяться: демографічні фактори, що відображають кількісний склад населення регіонів; здоров'я та харчові тенденції як відображення слідування тенденціям зорового харчування у деяких регіонах; екологічні та етичні вимоги – занепокоєння умовами в яких утримується свійська птиця; технологічний прогрес як каталізатор підвищення якості продукції та зниження собівартості; пандемії та захворювання птахів – занепокоєння безпечність продукції; урядові регуляції

і політика: співвідношення експорту та імпорту як умови ефективного виробництва для вітчизняних виробників. Серед цінових факторів аналізується ціна на живу птицю, ціна на м'ясо птиці, вартість кормів.

Охарактеризовано кон'юнктурні особливості дослідження регіональних ринків продукції птахівництва. Виділено такі категорії як: нестабільність ринку – попит маю знану залежність від цін інші види м'яса; неоднозначність ринкових індикаторів – збільшення обсягів виробництва продукції птахівництва не завжди забезпечує зростання прибутковості; взаємовпливовість індикаторів – погіршення стану одних індикаторів може компенсуватись за рахунок зростання інших та призвести до позитивної динаміки розвитку ринків; вплив зовнішніх факторів на розвиток внутрішніх ринків – так як значні обсяги продукції птахівництва реалізуються на зовнішніх ринках, це призвело до високого ступеню залежності вітчизняних виробників продукції від експорту продукції.

З огляду на специфіку досліджень регіонального ринку була запропонована скорегована структура та напрямки досліджень ринку продукції птахівництва: до аналізу показників матеріального виробництва, що характеризують пропозицію продукції, такі показники як: середня прибутковість підприємств галузі, ефективність використання ресурсів; показників попиту на продукцію птахівництва, що аналізують місткість ринку та частки основних конкурентів; абсолютних та відносних показників цін; додати ще одну складову досліджень «Умови функціонування ринку», у рамках якої будуть розглядатись територіальні особливості регіонального ринку, вплив специфічних факторів макросередовища, рівень монополізації ринку та інтенсивність конкуренції.

Охарактеризовано та згруповано підходи до визначення ринкового потенціалу регіону та сформульоване власне визначення потенціалу регіонального ринку як «верхньої межі обсягів виробництва, реалізації та споживання певного виду продукції у регіоні, при якому максимально задовольняються фінансові інтереси учасників ринку, для реалізації яких достатньо існуючих ресурсів.

Визначено складові потенціалу регіонального ринку продукції птахівництва, які можна умовно поділити на дві категорії: утворюючі (виробничий, споживчий та торговий потенціал та забезпечуючі (соціально – економічний потенціал регіону). За рахунок утворюючих складових створюється основа будь-якого бізнес-процесу - керівництво ставить цілі, задачі та шляхи їх досягнення на основі фінансових та виробничих можливостей підприємства. Підтримка та реалізація поставлених цілей здійснюється за рахунок маркетингового забезпечення, кадрового складу підприємства, швидкості інформаційних процесів та відповідності рівня інноваційності сучасним вимогам ринку (рис. 2).

За рахунок утворюючих складових створюється основа будь-якого бізнес-процесу - на основі споживчих, виробничих, торгових можливостей та потреб формується структура регіонального ринку. Підтримка та реалізація виробничого, споживчого та торгового потенціалу регіонального

ринку відбувається за рахунок реалізації соціально – економічного потенціалу регіону.

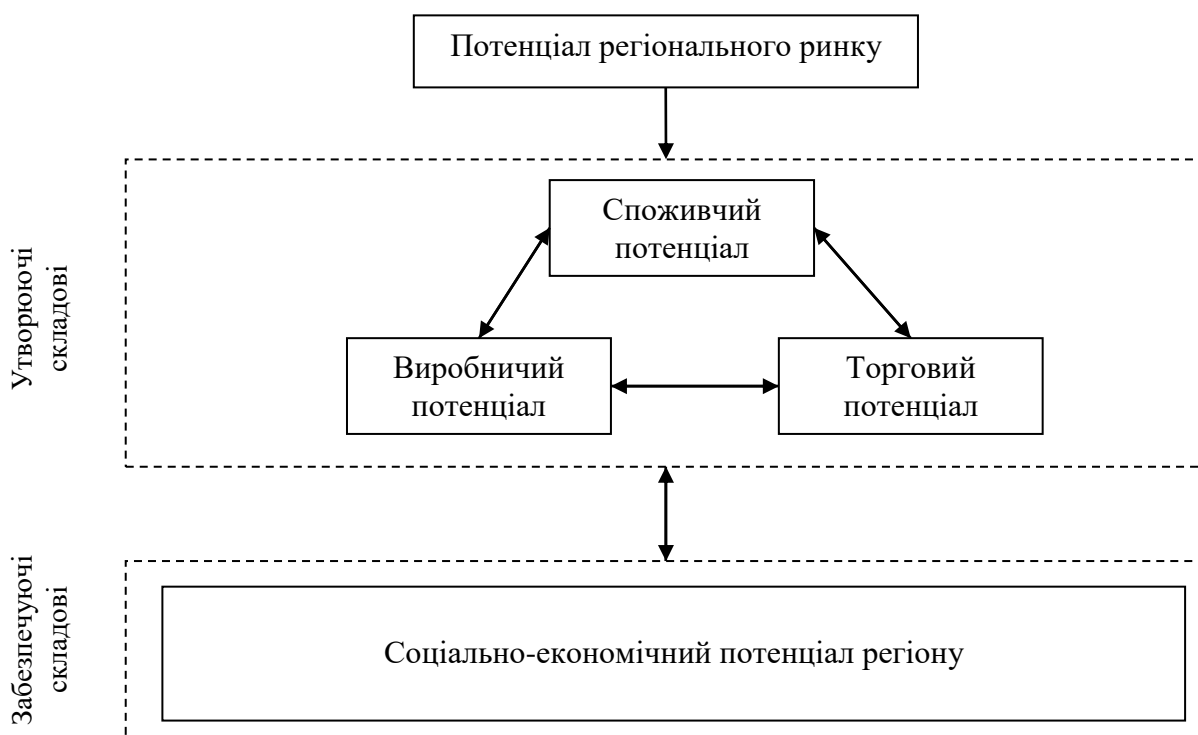

Рис. 2. Модель взаємодії складових потенціалу регіонального ринку продукції птахівництва

Охарактеризовано та уточнено послідовність та наповнення етапів дослідження регіонального ринку продукції птахівництва, послідовність етапів представлено у вигляді алгоритму. При побудові алгоритму враховано необхідність трансформації та адаптації існуючих методик дослідження регіонального ринку під специфіку птахівничої галузі. Наголошено на необхідності максимального використання кількісних показників при формування методичного підходу до проведення дослідження для уникнення суб'єктивності результатів. Для розширення можливостей з використання показників з різними одиницями вимірювання рекомендовано проведення нормалізації показників у бальну систему оцінювання.

Визначено, що ефективність функціонування регіональних ринків продукції птахівництва тісно пов'язана з певними об'єктивними особливостями функціонування галузі птахівництва: наявністю земельних ресурсів для вирощування кормів, територіальним розміщенням підприємств (логістичні маршрути, наближеність до трудових ресурсів), кліматичні умови, вплив чинника сезонності на процес вирощування та кількість знесених яєць. Всі ці процеси ускладнюють процес дослідження ринку та виконання точного прогнозування щодо його розвитку. Ефективним інструментарієм для дослідження ринку можна вважати використання інтегрального оцінювання, на підставі розрахунку кількісних показників, яке б дозволило оцінити фактичний розвиток регіонального ринку, тенденції розвитку, приховані резерви та способи їх задіяти.

Запропоновано концепцію розвитку регіональних ринків птахівництва (рис. 3).

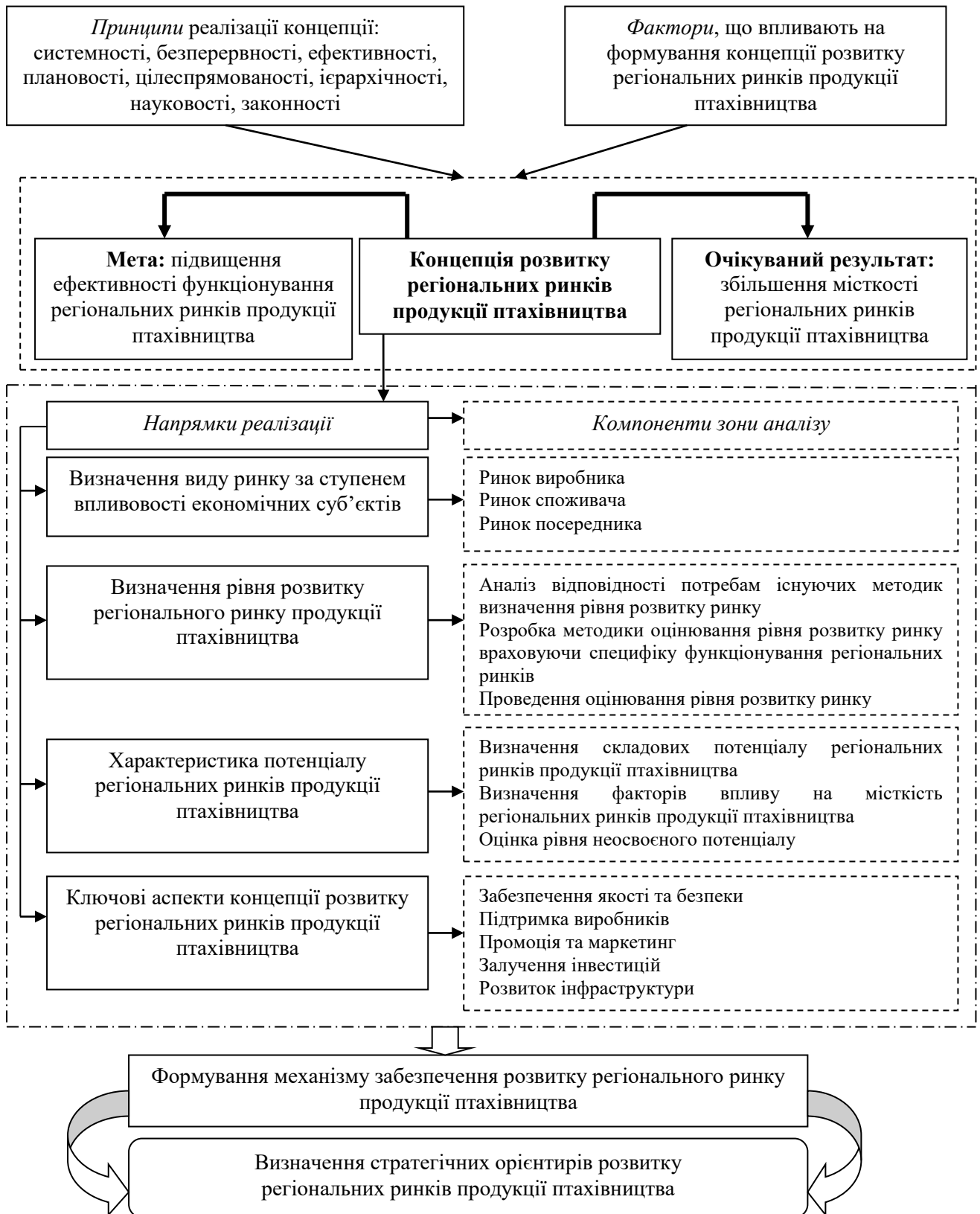

Рис. 3. Концепція розвитку регіональних ринків продукції птахівництва

Визначено, що ключовими аспектами концепції є: підтримка виробників, забезпечення якості та безпеки, промоція та маркетинг,

залучення інвестицій, співпраця та партнерство. Розробка концепції включає етапи починаючи від аналізу методичного інструментарію кон'юнктурних досліджень та формування адаптивної методики оцінки рівня розвитку регіональних ринків птахівництва, визначення рівня розвитку регіональних ринків, формування механізмів забезпечення розвитку ринку та визначення стратегічних орієнтирів розвитку регіональних ринків продукції птахівництва.

В третьому розділі «Аналіз регіональних ринків продукції птахівництва» визначено стан та тенденції розвитку пропозиції продукції птахівництва на регіональних ринках; конкретизовано особливості формування попиту на продукцію птахівництва на регіональних ринках; окреслено роль торгівельних посередників у реалізації продукції на регіональних ринках.

З'ясовано, що за останні роки спостерігається стрімке зростання виробництва як сільськогосподарської продукції так і продуктів харчування українськими підприємствами. Але позитивні зміни не відбуваються рівноцінно по всій території України. Найбільше виробництво продукції тваринництва підприємствами України зосереджено у Західному та Центральному регіонах. У Західному регіоні лідером з виробництва є Волинська область, а у Центральному – Дніпропетровська область. Встановлено розбіжності у тенденціях з виробництва м'яса птиці та м'яса інших видів тварин за регіонами: спостерігається збільшення обсягів виробництва у Західному, Східному, Центральному та Північному регіоні (на 40,51%, 41,91%, 17,62% та 4,35% відповідно), при одночасному суттєвому скороченні виробництва у Південному регіоні (на 95,24%). Значні обсяги виробництва продукції птахівництва зосереджені у Центральному (Вінницька, Київська і Черкаська області) та Східному регіоні (Дніпропетровська область).

Доведено, що на пропозицію продукції птахівництва у регіонах впливає кількість місцевих виробників продукції та наявність достатньої кормової бази, що зумовлено географічним розташуванням регіону, відповідними природно кліматичними умовами та якістю ґрунтів. Порівняння часток обсягів виробництва продукції птахівництва та виробництва кормів показує, що позиції лідерів, як правило, займають підприємства, що мають власні земельні угіддя та займаються виробництвом кормів. Але структура розподілу часток ринку серед виробників кормів відрізняється з розподілом часток виробників продукції птахівництва (лідером з виробництва є Центральний регіон у якому зосереджено 65% виробництва м'яса птиці та 37% виробництва кормів).

Встановлено, що пропозиція продукції птахівництва на окремому регіональному ринку в першу чергу зумовлена рівнем попиту. Але, окрім попиту, можна виокремити ряд факторів, що впливають на формування пропозиції продукції у регіоні (які можна розподілити на три групи):

- фактори, що впливають на забезпеченість та доступність кормів для вигодовування птиці свійської у регіонах;

- фактори, що впливають на організацію ефективного виробництва продукції птахівництва у регіонах;
- фактори, що впливають на ефективність реалізації продукції птахівництва у регіонах.

Встановлено, що у 2021 році як в цілому по Україні, так і за окремими регіонами зменшилось споживання м'яса та м'ясо продуктів, з одночасним перерозподіл споживання серед видів м'яса у бік збільшення споживання м'яса птиці, що спричинено нижчою вартістю цього продукту у порівнянні з іншими видами м'яса (47,2% споживання приходить саме на м'ясо птиці). Лідером як зі споживання так і виробництва виступає Центральний регіон України (рис. 4).

	Північний Виробництво – 2,2% Споживання - 13,9% Доходи населення - 17,6% Наявне населення – 15,6%	
Західний Виробництво – 15,3% Споживання - 24,4% Доходи населення - 25,2% Наявне населення -27,2%	Центральний Виробництво – 64,56% Споживання - 25,5% Доходи населення - 18,5% Наявне населення – 17,1%	Східний Виробництво – 17,8% Споживання - 25,7% Доходи населення - 25,6% Наявне населення -28,5%
	Південний Виробництво – 0,04% Споживання - 10,5% Доходи населення - 13,1% Наявне населення – 11,6%	

Рис. 4. Структура споживання і виробництва м'яса птиці, та доходів населення у регіонах України за 2021 рік

Аналіз структури і динаміки споживання харчових продуктів населенням України виявив значні відхилення у фактичному споживанні у порівнянні з раціональними нормами рекомендованими МОЗ, що обумовлено зниженням доступності окремим груп продуктів харчування через зменшення купівельної спроможності населення. Виявлені тенденції змін у структурі споживання продуктів харчування співпадають із динамікою індексу цін на ці продукти. Значний вплив на зміни у структурі споживання продуктів харчування спричинило випередження темпів інфляції на продукти харчування над темпами зростання доходів населення.

За результатами дослідження було класифіковано фактори впливу на структуру споживання продуктів харчування у чотири основні групи: економічні, соціально – демографічні, медично – біологічні та соціально – психологічні.

Визначено, що найбільш привабливими для реалізації продукції птахівництва є два типи магазинів: ритейли (за рахунок популярності серед населення, високого трафіку та географічного покриття по регіонах України) та торгові точки, що працюють на умовах франшизи (за рахунок широти

асортименту саме м'ясної продукції, привабливого рівня цін та цілеспрямованої задоволення конкретних споживчих потреб, а також створення певного іміджу магазинів та жорсткого дотримання умов транспортування та реалізації продукції). Найбільша кількість ритейлів зосереджена у Центральному регіоні, безумовним лідером серед яких є мережа АТБ, яка за кількістю торгових точок має показники майже вдвічі вищі по відношенню до найближчого конкурента Fozzy Group.

На підставі проведеного моніторингу функціонування підприємств роздрібною торгівлі сформована модель забезпечення ефективної реалізації продукції птахівництва на регіональних ринках, яка не тільки описує регульовані та нерегульовані фактори впливу на процес реалізації продукції птахівництва, а й конкретизує умови для ефективної реалізації, які потрібно виконувати як виробникам продукції, так торговим підприємствам, що займаються її реалізацією

У четвертому розділі **«Оцінка та сучасний стан розвитку регіональних ринків продукції птахівництва»** обґрунтовано методологічні підходи до оцінки рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва та їх рейтингування, проведено оцінку залежностей розвитку регіональних ринків продукції птахівництва від соціально – економічних факторів, визначено вплив євроінтеграційних процесів на розвиток регіональних ринків продукції птахівництва.

Запропоновано методичний підхід оцінки рівня розвитку регіонального ринку, що враховує специфіку функціонування ринків продукції птахівництва. Оцінка проводиться за допомогою розрахунку інтегрального показника рівня розвитку як суми зважених нормалізованих показників (індикаторів). В якості індикаторів було використано наступні показники: як індикатор регіонального попиту – обсяг споживання м'яса птиці в регіоні; як індикатор регіональної пропозиції – обсяг виробництва м'яса птиці в регіоні; як індикатор розвиненості торгівлі в регіоні – оборот роздрібною торгівлі в регіоні. Для визначення вагомості показників у рівнянні було застосовано результати кореляційного зв'язку. Для узагальнення остаточного висновку щодо рівня розвитку регіонального ринку запропоновано шкалу: низький рівень розвитку; середній рівень розвитку; розвиток вище за середній; високий рівень розвитку.

Розглянуті регіони опинились за ступенем розвитку регіонального ринку продукції птахівництва в наступному порядку за рейтингом (табл. 1).

Для деталізації перспектив розвитку регіональних ринків продукції птахівництва (можливостей зростання місткості ринків) було проаналізовано рівень неосвоєних потенціалів регіональних ринків. Визначення неосвоєного потенціалу регіонального ринку було проведено шляхом порівняння споживання м'яса птиці за областями України у 2021 році із нормою споживання рекомендованою МОЗ, враховуючи споживчі прихильності населення. Результати аналізу показали, що рівень неосвоєного потенціалу споживання м'яса птиці складає від 25,51% до 48,67% за різними областями України.

Рейтинг регіональних ринків продукції птахівництва за рівнем розвитку

Регіони	Інтегральний показник, бали	Рівень розвитку ринку	Місце в рейтингу
Центральний	5,58	Вище за середній	1
Східний	3,78	Середній	2
Південний	3,70	Середній	3
Західний	3,64	Середній	4
Північний	3,38	Середній	5

Інтегральний показник розвитку регіональних ринків м'яса птиці в областях України у 2021 році представлено на рис. 5.

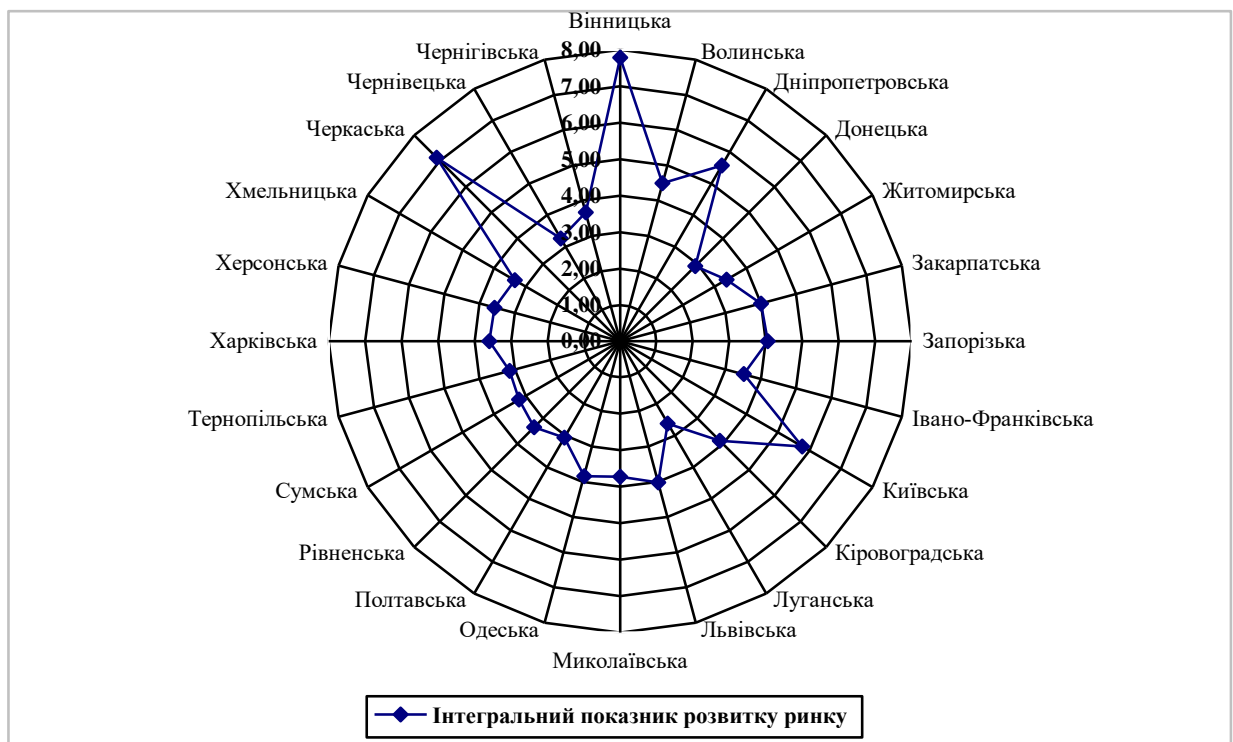

Рис. 5. Показник розвитку регіональних ринків м'яса птиці в областях України у 2021 році

Проведено оцінку залежності регіональних ринків продукції птахівництва від соціально – економічних факторів, де за основу бралися такі соціально-економічні показники як: «Чисельність наявного населення регіону», «Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу у регіоні», «Витрати населення у розрахунку на одну особу у регіоні» протягом 2013 – 2021 років. Для визначення залежностей було оцінено силу та характер зв'язку через розрахунок коефіцієнта кореляції.

Для оцінки якості багатофакторної регресійної моделі було розраховано коефіцієнти детермінації (рис. 6).

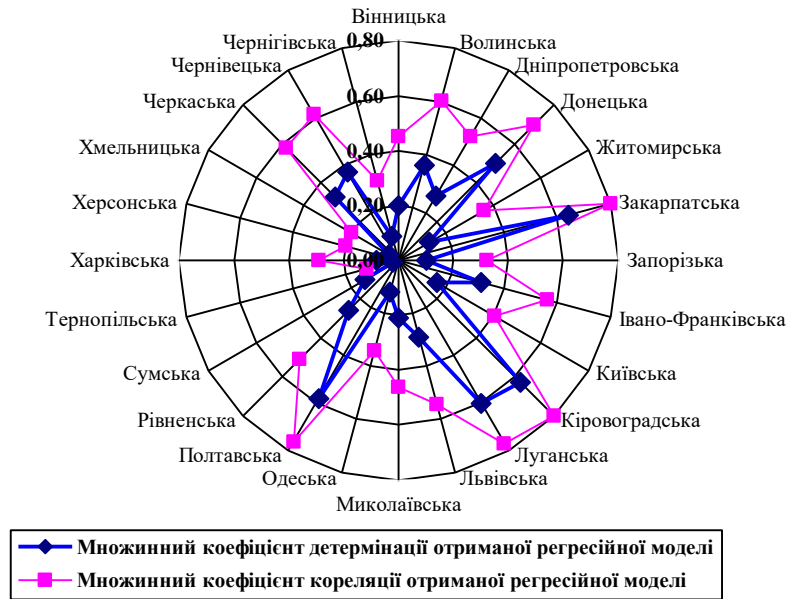

Рис. 6. Лінійні змінні обсягів споживання м'яса птиці залежні від обраних факторних величин у областях України

Отримані розрахунки дозволили припустити, що розвиток регіональних ринків продукції птахівництва мають наступну силу зв'язку із соціально-економічним розвитком регіонів: середній – Волинська; помірний – Вінницька, Полтавська; слабкий – Київська, Кіровоградська, Черкаська, Луганська, Івано – Франківська, Львівська; дуже слабкий – Житомирська, Сумська, Харківська, Чернігівська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Закарпатська, Тернопільська, Рівненська, Хмельницька, Чернівецька, Миколаївська, Одеська, Херсонська. Для уточнення отриманих результатів була поведена оцінки якості багатofакторної регресійної моделі, яка дозволила визначити скільки відсотків чинять вплив соціально-економічні фактори, а скільки відсотків, обумовлені впливом інших факторних змінних, які не включені до моделі: модель прийнятої якості та нормальний рівень зв'язку між факторними змінними - Закарпатська, Кіровоградська, Луганська, Полтавська, Донецька; модель помірної якості та середній рівень зв'язку між факторними змінними - Чернівецька, Волинська, Черкаська, Івано – Франківська, модель низької якості та низький рівень зв'язку між факторними змінними - Львівська, Дніпропетровська, Рівненська, Миколаївська, Вінницька, Київська, модель дуже низької якості та зв'язок відсутній між факторними змінними - Сумська, Житомирська, Одеська, Запорізька, Чернігівська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Тернопільська.

Встановлено, що на розвиток регіональних ринків значний вплив чинить активізація євроінтеграційних процесів через надання можливостей для зростання обсягів експорту продукції птахівництва. Аналіз динаміки експорту та імпорту продукції птахівництва довів, що експорт продукції птахівництва має стійкі тенденції до зростання, а імпорт - до падіння. Порівняння балансу споживання продукції птахівництва показало

перевищення темпів зростання обсягів експорту продукції над імпортом та прямий тісний зв'язок між зростанням експорту продукції птахівництва та її виробництвом.

Проаналізовано географію експорту та імпорту продукції птахівництва та встановлено, що найбільші обсяги експорту українського курячого м'яса поставляються в Нідерланди, другу позицію по поставкам займає Саудівська Аравія; основними імпортерами курячого м'яса до України є Німеччина, Угорщина, Англія, Польща. Найбільшим регіоном-експортером м'яса птиці вже кілька років поспіль є Вінницька область, а найбільше імпортується м'яса птиці у Донецьку та Дніпропетровську область. Найбільшим і основним українським експортером є підприємство з Центрального регіону - Агроіндустріальний холдинг «МХП» – 90,9%. Найбільшу частку серед товарних позицій експорту бойлера займають тушки (32,4%), але загалом реалізуються всі товарні позиції.

Євроінтеграційні процеси сприяють не тільки збільшенню обсягів виробництва продукції птахівництва національними виробниками, а й підвищення якості продукції під впливом європейських стандартів, пошуку ефективних форм господарювання, інвестуванню наукових досліджень для впровадження нових технологій виробництва та загальному розвитку інфраструктури країни: будівництва доріг, системи торгівлі, впровадження енергозберігаючих технологій, комунікацій.

В п'ятому розділі «Напрями формування та реалізації стратегії розвитку регіональних ринків продукції птахівництва» надано рекомендації з використання міжнародний досвід впровадження державної регіональної політики як інструменту регулювання розвитком регіональних ринків продукції птахівництва, запропоновано механізм забезпечення та концептуальний базис стратегічного управління розвитком регіональних ринків продукції птахівництва, визначено маркетингові стратегії розвитку регіональних ринків продукції птахівництва.

З'ясовано, що міжнародний досвід впровадження державної регіональної політики свідчить про різний ступінь втручання держави та регулювання розвитком регіонів. При цьому державні інструменти впливу спрямовані на подолання дисбалансу розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності та соціально – економічної привабливості депресивних регіонів або регіонів, що мають відставання у розвитку. Основними інструментами для забезпечення економічного зростання виступають система пільг, наданих державою для конкретного регіону та цільове інвестування, що дозволяє підтримати підприємницький сектор регіону та забезпечити оптимальне використання всіх наявних ресурсів.

Окреслено коло проблем, з якими стикається ринок птахівництва в країнах, що розвиваються: порушення ланцюга поставок птиці, можливість зараження інфекційними хворобами працівників підприємств, коливання цін на м'ясо птиці та яйця, порушення ланцюга постачання м'яса птиці переробними підприємствами. На підставі аналізу досвіду країн ЄС визначено спектр інструментів підтримки галузі птахівництва в умовах

впливу негативних факторів зовнішнього середовища: фіксовані закупівельні ціни, тендери і т.д., але зауважено, що більшість розвинених країн світу зазвичай не втручаються в ринки птахівництва і оцінюють застосування заходів підтримки ринку як виняткові. Визначено напрями адаптації позитивного міжнародного досвіду щодо державного регулювання регіональних ринків птахівництва як проблем єдиного спектру: підвищення якості продукції птахівництва через тотальний контроль за повним виробничим циклом: умовами утримання свійських птахів, запобігання захворюваності, укріплення імунітету, підвищення якості кормів.

Запропоновано механізм забезпечення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва (рис. 7).

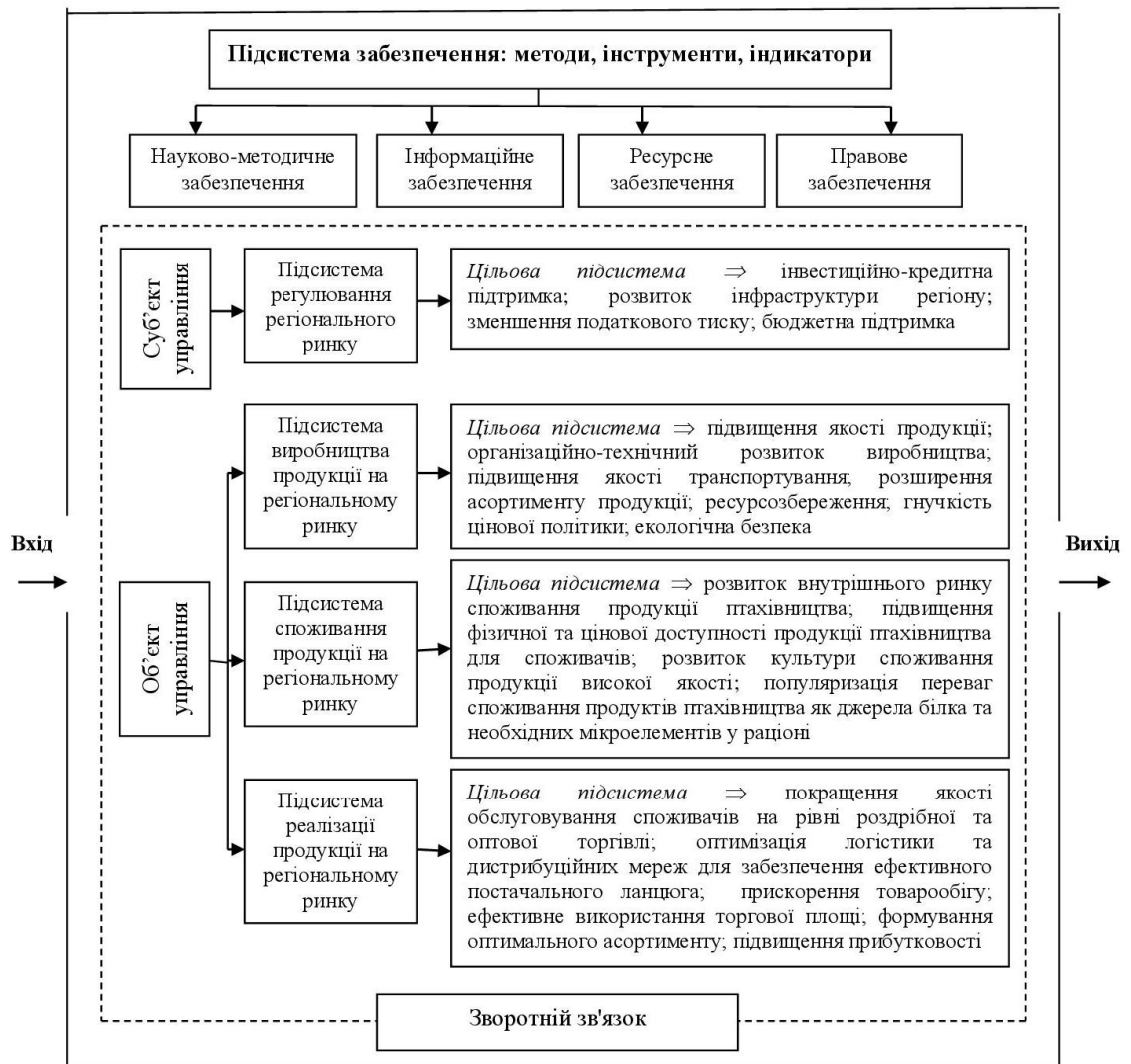

Рис. 7. Механізм забезпечення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва

Механізм забезпечення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва складається з наступних підсистем: підсистеми регулювання регіонального ринку (суб'єкт управління), що представлена на регіональному ринку продукції птахівництва місцевими органами самоврядування; підсистема виробництва продукції на регіональному ринку, підсистема

споживання продукції на регіональному ринку та підсистема реалізації продукції на регіональному ринку (як об'єкти управління); підсистеми забезпечення, що відображає складові на яких базується все регулювання роботи механізму; та цільових підсистем, які окреслюють перелік цілей, на які спрямовані зусилля птахівничих та торговельних підприємств для підвищення ефективності роботи в цілому та забезпечення стійких конкурентних позицій на регіональному ринку, а також цілі з розвитку внутрішнього ринку споживання продукції птахівництва.

Обґрунтовано концептуальний базис стратегічного управління розвитком регіонального ринку продукції птахівництва (рис. 8).

Рис. 8. Концептуальний базис системи управління розвитком регіонального ринку продукції птахівництва

Акцентовано увагу на необхідності стратегічної спрямованості планування розвитку регіональних ринків. Етапи впровадження стратегічного управління розвитком регіональних ринків включають розробку концепції розвитку, комплексний аналіз проблем розвитку ринку, визначення точок інноваційно-інвестиційного зростання, визначення стратегічних альтернатив розвитку та надання практичних рекомендацій.

Систематизовано стратегічні процеси підвищення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва: підвищення якості продукції, розвиток маркетингової стратегії, покращення інфраструктури; підвищення ефективності виробництва; підтримка малих та середніх птахівницьких господарств. При цьому необхідно підтримувати збалансований підхід, що враховує соціальні, екологічні та економічні фактори, та забезпечує партнерство між безперервними галузями для досягнення успіху на ринку.

Окреслено основні завдання з розробки маркетингової стратегії розвитку регіональних ринків: визначення цілей та основних напрямів діяльності підприємств, що реалізують продукцію на ринку; координація взаємодії між підприємствами – виробниками та торговельними підприємствами; оцінка перспектив реалізації продукції на регіональному ринку; визначення альтернативних варіантів для виходу з продукцією на регіональний ринок (або укріплення ринкових позицій); створення оптимальних умов для ефективною реалізації продукції на регіональному ринку; оцінка ефективності запропонованої для регіонального ринку маркетингової стратегії розвитку. Охарактеризовано протиріччя та збіжність окремих інтересів трьох зацікавлених сторін, що безпосередньо беруть участь у функціонуванні ринку.

В основі запропонованого підходу використано матричний метод, який на відміну від існуючих матричних методів у якості показників для побудови матриці рекомендує використовувати:

- по вертикалі «привабливість регіонального ринку» (темпи росту споживання продукції птахівництва за останні 2 роки);
- по горизонталі «конкурентоспроможність регіонального ринку» (частка від загального обсягу споживання продукції птахівництва на території України, що споживається у даному регіоні).

Після розрахунку показники нормалізуються та переводяться у бальну систему оцінювання.

Надано рекомендації щодо формування маркетингових стратегій розвитку для підприємств птахівництва, що реалізують на регіональних ринках (рис. 9).

Визначено маркетингові стратегії розвитку для регіональних ринків птахівництва:

- стратегія захисту позицій рекомендована для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Дніпропетровській та Донецькій області;
- стратегія розвитку для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Харківській області та м. Київ;
- стратегія вибіркового розвитку для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Вінницькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Житомирській та Сумській області;
- стратегія збору урожаю для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Волинській, Запорізькій, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій та Чернігівській області;

- стратегія елімінації урожаю для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Закарпатській, Івано-Франківській, Черкаській та Чернівецькій області.

		Конкуреноспроможність регіонального ринку		
		висока	середня	низька
		5,0	3,0	1,0
Привабливість регіонального ринку	висока	5,0 Дніпропетровська Донецька 1	3,0 Харківська м. Київ 3	1,0 Житомирська Сумська 6
	середня	3,0 2	1,0 Вінницька Київська Кіровоградська Луганська Львівська Миколаївська Одеська 5	1,0 Волинська Запорізька Полтавська Рівненська Тернопільська Херсонська Хмельницька Чернігівська 8
	низька	0,0 4	0,0 7	0,0 Закарпатська Івано-Франківська Черкаська Чернівецька 9

Рис. 9. Матриця маркетингових стратегій розвитку регіональних ринків продукції птахівництва

Встановлено роль державного маркетингу при формуванні маркетингових стратегій розвитку регіональних ринків продукції птахівництва як фактора спрямованого на підтримку соціально важливого бізнесу в регіонах, що за рахунок поєднання зусиль з інструментами комерційного мікрорекету формує кумулятивний ефект для розвитку ринків.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретично-методологічні, методичні та прикладні засади, а також розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової проблеми ефективного функціонування регіональних ринків продукції птахівництва. За результатами дослідження

зроблено висновки теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. Дослідження особливостей функціонування економічних суб'єктів на ринку дозволило внести нову категорію за класифікаційною ознакою «ступінь впливовості суб'єкта на ринку». Пропонується виділяти за цією ознакою три види ринків: традиційні «ринку покупця» та «ринку продавця» та додаткову «ринку посередника» (за умов суттєвого впливу на вибір каналів розподілу для виробників продукції та високого ступеня поведінкової залежності від певних торгових підприємств споживачів продукції).

2. Обґрунтовано умови ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків, а саме: формування здорового конкурентного середовища, збалансована взаємодія ринкових механізмів регулювання ринку, створення ефективних інвестиційних та кредитних механізмів, забезпечення комфортних умов реалізації продукції на регіональному ринку для усіх його учасників, впровадження державної підтримки інтересів національного і регіонального виробника. Систематизовано чинники впливу на функціонування регіонального продовольчого ринку за двома групами: загальні та специфічні. Це дозволить підвищити об'єктивність проведених досліджень, та спростити саму процедуру досліджень.

3. Аналіз специфіки виробництва та реалізації продукції птахівництва дозволив уточнити та доповнити перелік факторів впливу на ефективність функціонування регіональних ринків продукції птахівництва за рахунок надання більш детальної характеристики ринків, що відрізняються наступною специфікою: стандартний асортимент продукції; продукція майже не вирізняється за якістю; неширокий діапазон цін на продукцію різних виробників; високий рівень інтенсивності конкуренції; високий виробничий потенціал стримує фактор запобігання перевиробництва; у вільному доступі інформація щодо діяльності виробників – конкурентів; значні можливості для розширення логістики продукції; велика кількість виробників; реалізація продукції як на зовнішньому так і на внутрішньому ринку; зростання рівня споживання продукції.

4. Аргументовано напрями підвищення ефективності функціонування регіональних ринків продукції птахівництва: забезпечення добробуту тварин, екологічної та етичної відповідальності виробників, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, використання сучасних технологій, розвиток інфраструктури та логістики, впровадження стандартів якості продукції, розширення експортних можливостей, підвищення ефективності управлінського, фінансового та маркетингового забезпечення підприємств – виробників продукції.

5. Встановлено типи взаємозв'язків між показниками, що характеризують загальноекономічну кон'юнктуру. Горизонтальні взаємозв'язки мають тип зв'язку «внески – результативність» та поєднані у пари, закладають фундамент змін у кон'юнктурних характеристиках ринках та відіграють роль «внесків», а показники що характеризують стан загальноекономічної кон'юнктури, свідчать про результативність,

ефективність та продуктивність вкладених зусиль. Вертикальні зв'язки демонструють залежність та динаміку розвитку між окремими показниками, що характеризують загальноекономічну кон'юнктуру, утворюючи ланцюжок формування «товар – ціни – доходи – ресурси – капіталовкладення».

6. Запропоновано модель взаємодії складових потенціалу регіонального ринку продукції птахівництва, яка відрізняється наповненням, структуризацією та визначенням типів зв'язків між елементами моделі. Доведено, що рівень досягнутого потенціалу регіонального ринку можна визначати за умови оцінювання повноти задіяності виробничих та торгових ресурсів регіону та повноти задоволення споживчого попиту регіону, при цьому соціально – економічний потенціал регіону несе відповідальність за досягнення визначених перспектив та стабільність розвитку ринку.

7. Обґрунтовано концепцію розвитку регіональних ринків продукції птахівництва, яка базується на врахуванні особливостей ринкової поведінки економічних суб'єктів на певних регіональних ринках. Визначено послідовність необхідних кроків для формування концепції розвитку: адаптацію методичних підходів для оцінювання рівнів розвитку ринку, виявлення особливостей виробництва, споживання та реалізації продукції, безпосереднє оцінювання тенденцій ринку, визначення стратегічних орієнтирів для розвитку.

8. Визначено, що в цілому регіональні ринки продукції птахівництва демонструють позитивну динаміку розвитку. Зростає як пропозиція продукції птахівництва, так і її споживання, суттєво розширюються види торгових посередників, задіяних у реалізації продукції. За підсумками 2021 року найбільше споживання та виробництво продукції птахівництва зосереджено у Центральному регіоні України. Встановлено, що частка споживання м'яса птиці є найбільшою і складає 47,2% у загальному споживанні м'яса. Але такий розподіл серед споживчих уподобань і доступність відносно дешевого курячого м'яса не дозволяє підняти рівень споживання м'ясних продуктів населенням України до рівня рекомендованого МОЗ.

9. На підставі проведеного моніторингу особливостей споживчого попиту на продукцію птахівництва, функціонування підприємств – виробників продукції та підприємств роздрібної торгівлі сформована модель забезпечення ефективної реалізації продукції птахівництва на регіональних ринках, яка не тільки описує регульовані та нерегульовані фактори впливу на процес реалізації продукції птахівництва, а й конкретизує умови для ефективної реалізації, які потрібно виконувати як виробникам продукції, так торговим підприємствам, що займаються її реалізацією.

10. Дослідження особливостей функціонування регіональних ринків продукції птахівництва дозволили виявити, що рівні розвитку досліджуваних ринків залежать від характеру взаємодії ринкових суб'єктів (споживачів продукції, виробників продукції та торгових посередників задіяних у реалізації продукції). Як узагальнення проведених досліджень,

запропоновано комплексний підхід, що представляє собою оцінювання результатів взаємодії основних учасників ринків та представлення результатів оцінювання у вигляді рейтингової системи за наступною шкалою: «низький рівень розвитку ринку», «середній рівень розвитку ринку», «розвиток ринку вище за середній», «високий рівень розвитку ринку».

11. Аналіз сучасних методик оцінювання рівнів розвитку ринку виявив, що жоден з усіх відомих методів не адаптований для оцінювання рівня розвитку саме регіональних ринків продукції птахівництва. Для підвищення об'єктивності оцінювання ефективності функціонування регіональних ринків продукції птахівництва запропоновано методичний інструментарій, що базується на розрахунку суми зважених нормалізованих показників (індикаторів), який враховує галузеву та регіональну специфіку діяльності ринків продукції птахівництва. За результатами проведеного дослідження було встановлено наступний рейтинг регіонів: вище за середній - Центральний (5,58); середній – Східний (3,78), Південний (3,70), Західний (3,64), Північний (3,38).

12. Обґрунтовано методичний підхід до визначення неосвоєного потенціалу продукції птахівництва. Для визначення відсотків неосвоєного потенціалу споживання м'яса птиці запропоновано враховувати рекомендований рівень споживання м'яса та тенденції у споживанні різних видів м'яса населенням України. Результати оцінювання потенціалу регіональних ринків України показали, що рівень неосвоєного потенціалу споживання м'яса птиці складає від 25,51% до 48,67% у різних областях України.

13. Зважаючи на важливість питань продовольчої безпеки та значимість завдань із забезпечення населення регіонів України доступним м'ясом запропоновано методичний підхід до оцінки залежності регіональних ринків продукції птахівництва від соціально – економічних показників окремих регіонів на підставі результатів кореляційно-регресійного аналізу. Результати досліджень показали різний характер та силу зв'язку між соціально – економічними показниками та рівнем споживання м'яса птиці у регіоні.

14. На підставі узагальнення міжнародного досвіду державного регулювання регіональних ринків запропоновано механізм забезпечення ефективного розвитку регіонального ринку продукції птахівництва. Механізм містить дві ключові підсистеми забезпечення розвитку регіональних ринків: суб'єкт управління – органи державної влади, які за рахунок адміністративних важелів можуть забезпечити як стимулювання, так і уповільнення розвитку регіональних ринків, та об'єкти управління – підсистема виробництва продукції на регіональному ринку, підсистема споживання продукції на регіональному ринку та підсистема реалізації продукції на регіональному ринку. В організаційно – економічному механізмі також передбачено цільові підсистеми, що представляють собою набір інструментів для вирішення тактичних та оперативних питань та підсистему

забезпечення, що охоплює наукову – методичну, інформаційну, ресурсну та правову складову.

15. Запропоновано методичний підхід до визначення маркетингових стратегій розвитку для регіональних ринків, що враховує динаміку споживання продукції на конкретному регіональному ринку та частку регіонального ринку споживання продукції по відношенню до місткості національного ринку. Визначення маркетингової стратегії розвитку відбувається в межах побудованої моделі вибору маркетингових стратегій розвитку для регіональних ринків, яка має вигляд матриці, сформованої на співставленні двох показників: привабливість регіонального ринку та конкурентоспроможність регіонального ринку. Оцінка показників відбувається за рахунок показників переведення кількісних показників у нормалізовану бальну оцінку. Рекомендовано маркетингові стратегії розвитку для регіональних ринків птахівництва:

- стратегія захисту позицій для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Дніпропетровській та Донецькій області;

- стратегія розвитку для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Харківській області та м. Київ;

- стратегія вибіркового розвитку для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Вінницькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Житомирській та Сумській області;

- стратегія збору урожаю для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Волинській, Запорізькій, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій та Чернігівській області;

- стратегія елімінації урожаю для підприємств, що реалізують м'ясо птиці у Закарпатській, Івано-Франківській, Черкаській та Чернівецькій області.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та розділи в монографіях:

1. Савченко Т.В. Бізнес – інкубатори як платформа для розвитку малого бізнесу. *Інноваційно-інвестиційний розвиток бізнес-структур України* монографія / за ред. Басюркіної Н.Й. Одеса: ОНАХТ, 2019. С 72 – 74 (заг. обсяг – 6,96 друк. арк., особистий внесок: досліджено можливості розвитку та підтримки малого бізнесу в Україні через створення бізнес-інкубаторів – 0,38 друк. арк.)

2. Савченко Т.В. Напрями удосконалення системи електронного документообігу у сфері оподаткування. *Розбудова публічного управління та адміністрування: вимоги часу:* колективна монографія / ред.. колегія І.І. Савенко, О.В Ніколюк, Н.М. Корсікова. Одеса, ОНАХТ. 2021. С. 301 – 320 (заг. обсяг – 8,1 друк. арк., особистий внесок: запропоновано напрями удосконалення системи електронного документообігу у сфері оподаткування – 1,25 друк. арк.)

3. Савченко Т.В. Стан регіональних ринків продукції птахівництва. Формування державних механізмів забезпечення розвитку регіональних ринків продукції птахівництва. *Вплив органів публічного управління на формування регіональних ринків: колективна монографія* / Т.В. Савченко, О.В. Ніколюк, О.В. Родіна. Одеса, ОНТУ. 2023. С. 106 – 220 (заг. обсяг – 9,75 друк. арк., особистий внесок: проаналізовано стан регіональних ринків продукції птахівництва, обґрунтовано можливості впровадження державних механізмів забезпечення розвитку регіональних ринків продукції птахівництва – 5,42 друк. арк.)

Статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

4. Tkachenko V., Rodina O., **Savchenko T.** Influence of the technological factors of breeding on the cost management efficiency of specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40. No. 1. pp. 91-102. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2018.09> (заг. обсяг – 0,49 друк. арк., особистий внесок авторки: *досліджено вплив технологічних факторів вирощування на ефективність управління витратами на спеціалізованих птахівничих підприємствах* - 0,3 друк. арк.), **Включено до міжнародних наукометричних баз Index Web of Science.**

5. **Savchenko T.**, Basiurkina N., Rodina O., Kwilinski A. Improvement of the assessment methods of product competitiveness of the specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. Vol. 41. No. 1. pp. 43-55. DOI: https://doi.org/10.15544/mts.2019.05_ (заг. обсяг – 0,58 друк. арк.: удосконалено методичний підхід до оцінювання конкурентоспроможності продукції спеціалізованих птахівничих підприємств - 0,4 друк. арк.), **Включено до міжнародних наукометричних баз Index Web of Science.**

6. Rodina O., **Savchenko T.**, Velychko O., Lebedenko T., Novichkova T. Assessment of attractiveness intermediaries in the formation of logistic connections of the poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2022. Vol. 44. No. 1. pp. 84-94. (0,59 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2022.09> (заг. обсяг – 0,59 друк. арк.: особистий внесок авторки: запропоновано методичний підхід до оцінювання ефективності вибору посередника при формуванні логістичних зв'язків при реалізації курячого м'яса через різні канали збуту – 0,4 друк. арк.), **Включено до міжнародних наукометричних баз Index Web of Science.**

7. Savchenko T., Rodina O., Nikoliuk O., Velychko O., Levchuk Y. Management of the development of the regional markets for poultry products in Ukraine. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2023. Vol. 45. No. 3. pp. 267-275. (0,57 друк. арк.). DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2023.27> (заг. обсяг – 0,57 друк. арк.: особистий внесок авторки: запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва – 0,4 друк. арк.),

Включено до міжнародних наукометричних баз Index Web of Science.

8. Колесник В. М., Савченко Т. В. Фактори впливу на витрати промислових підприємств. *Наукові праці МАУП* Вип. 47. Київ: ДП «Вид. Дім «Персонал», 2015. С. 87 – 92. URL: http://journals.maup.com.ua/journal/47_2015/6.pdf (загальний обсяг – 0,4 друк. арк., особистий внесок автора – 0,3 друк. арк.: узагальнено та систематизовано фактори впливу на витрати промислових підприємств). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

9. Савченко Т. В. Фактори впливу на структуру споживання продуктів харчуванням населенням України. *Економіка та суспільство*. № 5. Мукачево: МДУ, 2016. С. 304 – 310 (0,45 друк. арк.)

10. Савченко Т. В. Основні підходи до визначення сутності потенціалу підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. №6 (17). С. 325 – 330. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2018.17.20> (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,58 друк. арк.)

11. Савченко Т. В., Константинова Т. В. Організація проведення вхідного контролю в контексті процесного підходу. *Інфраструктура ринку*. 2019. вип. 35. С. 267 – 271 (загальний обсяг – 0,63 друк. арк., особистий внесок автора – 0,53 друк. арк.: визначено та охарактеризовано зміст та етапність вхідного контролю якості продукції). <https://doi.org/10.32843/infrastructure35-42> (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

12. Константинова Т. В., Савченко Т. В. Особливості управління малим бізнесом в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. №40. С. 233-235 <https://doi.org/10.32843/infrastructure40-41> (загальний обсяг – 0,35 друк. арк., особистий внесок автора – 0,2 друк. арк.: надано рекомендації щодо стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

13. Константинова Т. В., Савченко Т. В. Інвестування та інтелектуальна власність у підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2021. №54. С.103 – 110 DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure54-17> (загальний обсяг – 0,45 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: досліджено можливості доручення штучного інтелекту до процесів управління продажами). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*)

14. Ніколюк О. В., Савченко Т. В., Бордун Т. В. Система управління розвитком ринку продукції птахівництва. *Економіка харчової промисловості*. 14 (3). 2022. С.19 – 24 DOI <https://doi.org/10.15673/fie.v14i3.2357> (загальний обсяг – 0,58 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: запропоновано напрями адаптації позитивного міжнародного досвіду щодо державного управління регіональними ринками птахівництва).

15. Савченко Т. В., Родіна О. В. Еволюція поняття «ринку» у контексті розширення його функцій. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 24 С.

103 – 107 DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.17> (загальний обсяг – 0,54 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: досліджено сутність поняття ринок, запропоновано удосконалення класифікаційного підходу до функцій ринку). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

16. Савченко Т.В., Родіна О.В. Умови ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків. Таврійський науковий вісник №13 2022. С.163 – 170 DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.20> (загальний обсяг – 0,5 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: обґрунтовано умови для ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

17. Савченко Т.В. Особливості та напрямки досліджень регіональних ринків продукції птахівництва. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління №5. 2022. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.20> (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*). (0,5 друк. арк).

18. Савченко Т.В. Стан і перспективи розвитку регіональних ринків продукції птахівництва в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. №44. С. 77 – 83 DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-44-12> (0,63 друк. арк).

19. Савченко Т.В. Кон'юнктурні дослідження регіонального ринку продукції птахівництва. Вісник Херсонського національного технічного університету» № 3 (82) /2022 С. 159 – 165 <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.22> (0,58 друк. арк).

20. Савченко Т.В., Ніколюк О.В. Міжнародний досвід державного регулювання регіональних ринків птахівництва. Економіка харчової промисловості. Том 14. № 4. 2022. С. 45 – 52 DOI <https://doi.org/10.15673/fie.v14i4.2429> (загальний обсяг – 0,71 друк. арк., особистий внесок автора – 0,5 друк. арк.: систематизовано міжнародний досвід державного регулювання регіональних ринків птахівництва).

21. Савченко Т.В., Саванчук Т.М. Стан і тенденції виробництва продукції птахівництва у регіонах України. Економіка та суспільство №46 2022 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-40> (загальний обсяг – 0,5 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: досліджено стан і тенденції виробництва продукції птахівництва по регіонах України).

22. Савченко Т.В., Халатур С.М. Роль виробничих витрат у формуванні регіональних ринків продукції птахівництва. Економіка і регіон №4 (87). 2022. с. 104 – 109 DOI: 10.26906/EiR.2022.4(87).2788 (загальний обсяг – 0,54 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: досліджено вплив виробничих витрат на формування регіональних ринків м'яса птиці). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*)

23. Савченко Т.В., Лагодієнко В.В., Басюркіна Н.Й. Особливості

формування маркетингових стратегій розвитку регіональних ринків Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022. Том 7. №4. С 268 – 273 DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-40> (загальний обсяг – 0,54 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: визначено особливості формування маркетингових стратегій розвитку для регіональних ринків). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

24. Савченко Т.В Фактори впливу на формування пропозиції продукції птахівництва у регіонах Економіка та суспільство №47. 2023 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-69> (0,5 друк. арк.).

25. Савченко Т.В Роль українських ритейлів у реалізації продукції птахівництва на регіональних ринках Таврійський науковий вісник №16. 2023. С. 192 – 199 DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.16.25> (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) (0,5 друк. арк.).

26. Савченко Т.В., Басюркіна Н.Й. Маркетингові стратегії розвитку регіональних ринків продукції птахівництва. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023. №2. С 59-64 DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-25> (загальний обсяг – 0,58 друк. арк., особистий внесок автора – 0,4 друк. арк.: запропоновано методичний підхід до визначення маркетингових стратегій розвитку регіональних ринків). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

27. Лагодієнко В. В., Басюркіна Н. Й., Савченко Т.В. Стратегія та механізми просування товарів у системі маркетингу агропродовольчих підприємств. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2023. № 1-2. С. 59-64. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2023-1-10> (загальний обсяг – 0,45 друк. арк., особистий внесок автора – 0,2 друк. арк.: обґрунтовано підходи до удосконалення процесу просування товарів агропродовольчими підприємствами на ринки збуту). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*).

28. Савченко Т.В., Ніколюк О.В. Стратегічні пріоритети розвитку регіонального ринку продукції птахівництва *Економіка харчової промисловості*. Том 15. Вип. 2. 2023. С. 3 – 8. DOI: <https://doi.org/10.15673/ie.v15i2.2643> (загальний обсяг – 0,5 друк. арк., особистий внесок автора – 0,3 друк. арк.: систематизовано стратегічні пріоритети розвитку регіонального ринку продукції птахівництва).

29. Савченко Т.В Напрями підвищення ефективності функціонування регіонального ринку продукції птахівництва. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. №2 (24). 2023 С. 83 - 90. DOI: <https://doi.org/10.15276/EJ.02.2023.9> (0,5 друк. арк.)

30. Савченко Т.В., Ніколюк О.В., Конкін Р. Шляхи забезпечення соціально – економічного розвитку регіону. Таврійський науковий вісник №17. 2023. С. 153 – 159 DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.17.21> (загальний обсяг – 0,54 друк. арк., особистий внесок автора –

0,4 друк. арк.: обґрунтовано напрямки соціально – економічного забезпечення регіонів). (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних *Index Copernicus*) Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

31. Савченко Т.В., Пархоменко М.А. Методологічні аспекти стратегічного планування. *Проблеми управління і економіки підприємств у сучасних умовах*: зб. матер. XII Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 85-річчю від дня народження д.е.н., проф. Чепурнова І.А. (м. Київ, 26-27 травня 2016 р.). Київ: НУХТ, 2016. С. 42 – 44. (загальний обсяг – 0,12 друк. арк., особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: досліджено методи стратегічного планування).

32. Савченко Т.В., Колесник В.М. Управління ефективністю економічного потенціалу промислового підприємства. *International scientific conference Economic development strategy in terms of European integration* (Kaunas, Lithuania, May 27, 2016) Kaunas, 2016. С. 132 – 134. (загальний обсяг – 0,14 друк. арк., особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: досліджено методи управління ефективністю економічного потенціалу промислового підприємства).

33. Савченко Т.В. Соціально – економічні аспекти споживання продуктів харчування населенням України. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва*: зб. матер. X Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Харків, 25 листопада 2016 р.). Харків: ХНАДУ. Т. 2. С. 124 – 125. (0,11 друк. арк.).

34. Савченко Т.В., Ткаченко В.С. Стратегічне управління як інструмент забезпечення сталого розвитку виробничих підприємств. *Стратегічний розвиток організації, міст та регіонів*: зб. матер. Міжнар. наук. – практик. конф. (м. Ужгород, 26-27 жовтня 2017 р.) – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. С. 82-84. (загальний обсяг – 0,14 друк. арк., особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: досліджено методи комплексного оцінювання ефективності стратегічного управління на підприємстві).

35. Савченко Т.В. Управління конкурентним потенціалом підприємства. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика*: зб. матер. VI Міжнар. наук. – практик. конф. (м. Запоріжжя, 30 листопада 2018 р.) Запоріжжя: КПУ, 2018 – С. 311-313. (0,13 друк. арк.).

36. Савченко Т.В. Концептуальна модель управління експортом зернових культур в Україні. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття*: зб. матер VIII Міжнар. наук. конфер. (м. Одеса, 15-16 жовтня 2020 р.) Одеса: ОНТУ, С 43 – 46. (0,12 друк. арк.).

37. Савченко Т.В. Шляхи підвищення продуктивності птахівничих підприємств. *Наукова конференція викладачів університету*: зб. матер 81 наукової конференції викладачів академії (м. Одеса, 27-30 квітня 2021р.). Одеса: ОНТУ, С. 277 – 278. (0,1 друк. арк.).

38. Модель досягнення ефективності логістичної підсистеми збуту готової продукції. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на*

початку XXI століття: зб матер. ІХ Міжнародній науково-практичній конференції (м. Одеса, 19.10 – 20.10.2021 р.) Одеса: ОНТУ, С. 170 – 172. (0,1 друк. арк.).

39. Савченко Т.В. Державне регулювання як засіб забезпечення умов для розвитку ринків. *Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19.10 – 20.10.2022 р.). Одеса: ОНТУ, С. 81 – 83. (0,12 друк. арк.).*

40 Савченко Т.В. Фактори впливу на ефективність продовольчого ринку. *Економіка, фінанси, облік і право в умовах сучасних викликів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 21 жовтня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 47. (0,12 друк. арк.).*

41 Савченко Т.В. Вплив розвитку регіонального ринку птахівництва на економічну привабливість регіону. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки: матеріали VII Всеукраїнської науково – практичної інтернет - конференції з міжнародною участю (м. Полтава, 27 жовтня 2022р.) Полтава: ПДАУ, 2022. С.27-29. (0,11 друк. арк.).*

42 Савченко Т.В. Вплив експорту на розвиток регіональних ринків птахівництва. *Економіко – правові та управлінсько – технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали Міжнародна науково-практична конференція (м. Дніпро, 4 листопада 2022 р.). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, С. 135. (0,11 друк. арк.).*

43 Савченко Т.В. Державні механізми регулювання розвитку регіональних продовольчих ринків. *Актуальні проблеми фінансової системи України: матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів (м. Черкаси, 24 листопада 2022 р.). Черкаси, ЧДТУ. С. 350 – 352. (0,1 друк. арк.).*

44 Савченко Т.В. Дослідження кон'юктури регіонального ринку продукції птахівництва. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції: Інтернет-конференція кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету: зб. матер. II Міжнародної науково-практичної (м. Херсон, 16-17.11.2022 р.) Херсон: ХНТУ, 2022 С. 265 – 267. (0,15 друк. арк.).*

45 Савченко Т.В. Тенденції у структурі споживання продуктів харчування. *Проблеми управління підприємств у сучасних умовах: матеріали XIX Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18-19 квітня 2023 р.) Київ: НУХТ, 2023. С.52 – 53. (0,1 друк. арк.).*

46. Савченко Т.В., Березовська М.Л. Дослідження місткості регіональних ринків продукції птахівництва. *Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку: матеріали IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції (м. Київ, 20 квітня 2023 року) Київ: КНУБА, С. 259 – 260. (загальний обсяг – 0,12 друк. арк.,*

особистий внесок автора – 0,1 друк. арк.: досліджено місткість регіональних ринків продукції птахівництва).

47. Савченко Т.В. Стан виробництва продукції птахівництва у регіонах України. *Наукова конференція викладачів університету: матеріали 83 наукової конференції викладачів університету (м. Одеса, 25 – 28 квітня 2023 р.)* Одеса: ОНТУ, С. 393 – 394. (0,11 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Савченко Т.В. Розвиток регіональних ринків продукції птахівництва: теорія, методологія, практика. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеський національний технологічний університет. Одеса 2023.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних, методичних та прикладних аспектів розвитку регіональних ринків птахівництва.

Узагальнено теоретичні засади розвитку регіональних ринків продукції птахівництва. Уточнено класифікацію ринків в рамках класифікаційної ознаки «ступінь впливовості суб'єкта на ринку», що дозволило окрім «ринку виробника» та «ринку споживача» ввести вид ринку «ринок посередника». Систематизовано умови ефективного функціонування ринку, а саме: формування здорового конкурентного середовища, збалансована взаємодія ринкових механізмів регулювання ринку, створення ефективних інвестиційних та кредитних механізмів, забезпечення належних, сприятливих умов реалізації продукції на регіональному ринку для усіх його учасників, впровадження державної підтримки інтересів національного і регіонального виробника.

Обґрунтовано наукові засади дослідження регіональних ринків продукції птахівництва. Запропоновано методичний підхід для визначення конкурентних стратегій поведінки на ринку, враховуючи стан його кон'юнктури. Побудовано модель дослідження загальноекономічної кон'юнктури за принципом «внески – результативність», яка надає можливість визначати та відстежувати горизонтальні та вертикальні взаємозв'язки між показниками.

Надано визначення «потенціалу регіонального ринку» та визначено складові потенціалу регіонального ринку продукції птахівництва, які можна умовно поділити на дві категорії: утворюючі (виробничий, споживчий та торговий потенціал) та забезпечуючі (соціально-економічний потенціал регіону).

Для оцінки рівня розвитку регіональних ринків продукції птахівництва було застосовано методичний підхід на підставі розрахунку інтегральних показників ефективності функціонування регіонального ринку з наступним визначенням рівня розвитку ринків за запропонованою шкалою. Для

формування математичної моделі розрахунку інтегрального показника було використано в якості індикатора регіонального попиту – обсяг споживання м'яса птиці в регіоні; в якості індикатора регіональної пропозиції – обсяг виробництва м'яса птиці в регіоні; як індикатор розвиненості торгівлі в регіоні – оборот роздрібною торгівлі в регіоні. Для деталізації перспектив розвитку регіональних ринків продукції птахівництва (можливостей зростання місткості ринків) було проаналізовано рівень неосвоєних потенціалів ринків.

Проведено оцінку залежності регіональних ринків продукції птахівництва від соціально-економічних факторів, де за основу бралися такі соціально-економічні показники: «чисельність наявного населення регіону», «наявний дохід населення у розрахунку на одну особу у регіоні», «витрати населення у розрахунку на одну особу у регіоні».

Запропоновано механізм забезпечення розвитку регіонального ринку продукції птахівництва, що складається з наступних підсистем: підсистеми регулювання регіонального ринку (суб'єкт управління), представлена на регіональному ринку продукції птахівництва місцевими органами самоврядування; підсистеми виробництва, споживання та реалізації продукції птахівництва на регіональному ринку (як об'єктів управління); підсистеми забезпечення, що відображає складові на яких базується все регулювання роботи механізму; та цільових підсистем, що представляють собою набір інструментів для вирішення тактичних та оперативних питань.

Доведено необхідність вдосконалення концептуального базису стратегічного управління розвитком регіонального ринку продукції птахівництва в частині обґрунтування траєкторії для переходу від ресурсної моделі функціонування галузі до інноваційно орієнтованої.

Запропоновано методичний підхід та визначено маркетингові стратегії розвитку регіональних ринків продукції птахівництва, що враховує динаміку споживання продукції на конкретному регіональному ринку та частку регіонального ринку споживання продукції по відношенню до місткості національного ринку.

Ключові слова: регіональні ринки, продукція птахівництва, розвиток, продовольчий ринок, кон'юнктура ринку, потенціал, соціально – економічні показники, маркетингові стратегії розвитку.

SUMMARY

Savchenko T.V. Development of regional markets for poultry products: theory, methodology, practice. - Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Economic Sciences for specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. - Odessa National University of Technology. Odesa 2023.

The dissertation is devoted to the scientific and theoretical substantiation of theoretical, methodical and applied aspects of the development of regional poultry markets.

The theoretical foundations of the development of regional markets for poultry products are summarized. The essence of the market has been clarified based on the study of the definition of this concept, the list of market functions has been expanded, a competitive function has been added to the traditional ones such as: pricing, reproduction, stimulation, regulation, control, informing, assistance in implementation through intermediaries, disinfection. Approaches to the classification of markets have been supplemented, according to the classification feature "the degree of influence of the subject on the market", in addition to "producer's market" and "consumer's market", the type of market "intermediary market" has been introduced.

The conditions for the effective functioning of the market have been systematized, namely: the formation of a healthy competitive environment, the balanced interaction of market mechanisms of market regulation, the creation of effective investment and credit mechanisms, the provision of comfortable conditions for the sale of products on the regional market for all its participants, the implementation of state support for the interests of national and regional producers.

The scientific principles of the research of regional markets of poultry products are substantiated. A methodical approach for determining competitive strategies of behavior on the market, taking into account the state of the market situation, is proposed. A model for the study of the general economic situation based on the principle of "contributions - performance" has been built, which provides an opportunity to determine and monitor horizontal and vertical relationships between indicators.

The definition of "regional market potential" is provided and the components of the regional market potential of poultry products are defined, which can be conditionally divided into two categories: forming (production, consumer and trade potential) and providing (social and economic potential of the region).

The concept of development of regional poultry markets is proposed. It was determined that the key aspects of the concept are: producer support, quality and safety assurance, promotion and marketing, investment attraction, cooperation and partnership. The development of the concept includes stages starting from the analysis of the methodological toolkit of conjunctural research and the formation of an adaptive methodology for assessing the level of development of regional poultry markets, determining the level of development of regional markets, forming mechanisms for ensuring market development and determining strategic guidelines for the development of regional markets for poultry products.

To assess the level of development of regional markets for poultry production, a methodical approach was applied based on the calculation of integral performance indicators followed by the determination of the level of market development according to the proposed scale. To form a mathematical model for calculating the integral indicator, the volume of poultry meat consumption in the region was used as an indicator of regional demand; as an indicator of regional

supply - the volume of poultry meat production in the region; as an indicator of the development of trade in the region - turnover of retail trade in the region. In order to detail the prospects for the development of regional markets for poultry products (possibility of increasing market capacity), the level of untapped market potential was analyzed.

An assessment of the dependence of regional markets of poultry products on socio-economic factors was carried out, based on such socio-economic indicators as: "The number of available population in the region", "Disposable income of the population per person in the region", "Expenditures of the population per one person in the region".

A mechanism for ensuring the development of the regional market of poultry products is proposed, which consists of the following subsystems: a subsystem of regional market regulation (a management entity), which is represented on the regional market of poultry products by local self-government bodies; subsystems of production, consumption and sale of poultry products on the regional market (as management objects); subsystems of support, reflecting the components on which all regulation of the operation of the mechanism is based; and target subsystems, which are a set of tools for solving tactical and operational issues.

The necessity of improving the conceptual basis of strategic management of the development of the regional market of poultry products in terms of substantiating the trajectory for the transition from a resource-based model of the industry to an innovation-oriented one has been proven.

A methodical approach is proposed and marketing strategies for the development of regional markets of poultry products are defined, taking into account the dynamics of product consumption in a specific regional market and the share of the regional market of product consumption in relation to the capacity of the national market.

Key words: regional markets, poultry products, development, food market, market conditions, potential, socio-economic indicators, marketing strategies of development.